

EKONOMIHÖGSKOLAN
Lunds universitet

Företagsekonomiska Institutionen

Kandidatuppsats
FEK 582
VT 2005

Kostnadsföring av optionsprogram

-effekterna av IFRS 2 på svenska börsnoterade företag

Författare

Lasse Dessborn

Cecilia Nordenadler

Elisabeth Änghede

Handledare

Gunnar Wahlström

Sammanfattning

Uppsatsens titel:	Kostnadsföring av optionsprogram – effekterna av IFRS 2 på svenska börsnoterade företag
Seminariedatum:	2005-05-31
Ämne/kurs:	FEK 582 Kandidatuppsats, 10 poäng
Författare:	Lasse Dessborn Cecilia Nordenadler Elisabeth Ånghede
Handledare:	Gunnar Wahlström
Fem nyckelord:	IFRS 2, optionsprogram, personaloptioner, aktierelaterad ersättning, kostnadsföring
Syfte:	Studien syftar till att utreda de effekter och konsekvenser som IFRS 2 ger upphov till i svenska börsnoterade företag, samt vilka aspekter som måste beaktas vid implementeringen.
Metod:	Uppsatsen har en induktiv ansats med en kvalitativ forskningsmetod. Studien har en deskriptiv karaktär som syftar till att beskriva förändringsprocessen i fallföretagen.
Teoretiska perspektiv:	IFRS 2 utgör grunden i litteraturgenomgången. Tillämpbar redovisningsteori samt uttalanden och artiklar som berör kostnadsföring av optionsprogram används för att skapa förståelse för ämnet
Empiri:	Intervjuer med fyra fallföretag och två revisionsbyråer utgör grunden för empirin. De mönster som vi funnit i empirin kan förklaras utifrån hur sociala konstruktioner av vetenskapliga fakta påverkar åsiktsbildningen.
Slutsatser:	Eftersom standarden IFRS 2 är ny och av många ansedd vara komplicerad, så förekommer vissa kunskapsluckor ute i företagen. Detta kan leda till att företagen inte tar optimala beslut. Värderingsproblematiken kan innebära att avsiktliga och oavsiktliga misstag uppkommer, vilket måste beaktas vid implementeringen för att uppnå tillförlitlighet i redovisningen. En effekt som standarden kan resultera i är en förändring av optionsprogrammets utformning. Det finns en tendens till att användningen av egetkapitalreglerade program kommer att favoriseras. En konsekvens som kan utläsas ur empirin är att kostnadsföring av optionsprogram leder till en ökad jämförbarhet.

Summary

Title: Expensing Stock-Options – the Effects of the IFRS 2 for Listed Swedish Companies

Seminar date: 2005-05-31

Course: Bachelor Thesis in Business Administration, 10 Swedish Credits (15 ECTS)

Authors: Lasse Dessborn
Cecilia Nordenadler
Elisabeth Änghede

Advisor: Gunnar Wahlström

Key words: IFRS 2, stock-options, ESO, expensing

Purpose: The purpose of this study is to examine the effects and consequences that the IFRS 2 creates in listed Swedish companies, and the aspects that have to be considered at the implementation.

Methodology: The thesis has an inductive approach and uses a qualitative research method. The study has a descriptive character that endeavors to illustrate the process of change in the companies chosen for this study.

Theoretical

Perspectives: IFRS 2 constitutes the basis of the literature review. Applicable accounting theory, articles and statements about expensing stock-options are used to create further understanding of the subject.

Empirical

Foundation: Interviews with four companies and two accounting firms constitute the empirical foundation. The patterns that we have found can explain how the opinion building process is shaped by the social construction of scientific facts

Conclusions: The IFRS 2 is a new standard and often viewed as complicated, and there is a lack of knowledge within companies. This can lead to less than optimal decision making. The valuation problem can lead to intentional and unintentional mistakes being made, which must be recognized when implementing the standard so as not to lose reliability. The IFRS 2 can cause a change in the composition of ESOs, and there is a tendency towards favoring equity settled programs. A consequence that can be found in the empirical foundation is that expensing stock options leads to better comparability.

FÖRORD

Vi vill börja med att tacka respondenterna på fallföretagen Active Biotech AB, Anoto Group AB, Boliden AB samt Gambro AB för att ha tagit tid till att ställa upp på intervjuer och därmed bidragit med värdefull information. Respondenterna på revisionsbyråerna, KPMG Bohlins AB och Deloitte&Touche AB, skall även de ha ett stort tack för sin medverkan i att göra denna uppsats möjlig. Vidare vill vi tacka vår handledare Gunnar Wahlström för de goda råd och förslag som vi fått under uppsatsarbetet.

Lund, maj 2005

Lasse Dessborn

Cecilia Nordenadler

Elisabeth Änghede

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRKORTNINGSLISTA.....	7
1. INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.1.1 Personaloptioner	9
1.2 Problemdiskussion	10
1.3 Syfte	12
1.4 Målgrupp	12
1.5 Avgränsningar	13
1.6 Definitioner	13
1.7 Kapitelavslutning	13
2. METOD	14
2.1 Forskningsansats	14
2.2 Forskningsmetod	15
2.3 Fallstudie	15
2.4 Urval.....	16
2.5 Datainsamling.....	16
2.5.1 Primärdata.....	17
2.5.2 Sekundärdata.....	17
2.5.3 Validitet	18
2.5.4 Reliabilitet	19
2.5.5 Källkritik av sekundärdata	19
2.6 Tillvägagångssätt.....	20
2.6.1 Litteraturstudie.....	20
2.6.2 Intervjuer	21
2.7 Kapitelavslutning	22
3. LITTERATURGENOMGÅNG.....	23
3.2 IFRS 2	24
3.2.1 Tillämpning av IFRS 2	25
3.2.2 Upplysningskrav i IFRS 2.....	27
3.2.3 Övergångsbestämmelser i IFRS 2.....	27
3.3 Tidigare normer och regler.....	28
3.4 Redovisningsteori.....	28
3.4.1 Kostnad	28
3.4.2 Matchningsprincipen.....	29
3.4.3 Aktierelaterade ersättningar	30
3.5 Black-Scholes optionsvärderingsmodell	31
3.5.1 Parametrar	32
3.5.2 Antaganden.....	32
3.6 EFRAG.....	33
3.6.1 Värderingsproblematiken	34
3.7 AAA	35

3.8 Den internationella debatten.....	36
3.8.1 Kritik mot kostnadsföring.....	37
3.8.2 Argument för kostnadsföring.....	38
3.8.3 Sammanfattning av debatten	40
3.9 Redovisningens föreställningsram	40
3.9.1 Begriplighet.....	41
3.9.2 Relevans.....	41
3.9.3 Tillförlitlighet	41
3.9.4 Jämförbarhet.....	41
3.10 Rättvisande bild.....	42
3.11 Laboratory Life: The Social constructions of Scientific Facts.....	42
3.12 Kapitelavslutning	43
4. RESULTATREDOVISNING	45
4.1 Inledning.....	45
4.2 Kunskap och förberedelse i övergångsprocessen.....	46
4.2.1 Slutsatser om kunskap och förberedelse i övergångsprocessen	46
4.3 Värdering av optionsprogram.....	47
4.3.1 Slutsatser om värdering av optionsprogram.....	49
4.4 Påverkan på optionsprogram.....	52
4.4.1 Slutsatser kring påverkan på optionsprogram	54
4.5 Respondenternas reflektioner över IFRS 2	56
4.5.1 Slutsatser kring respondenternas reflektioner över IFRS 2.....	57
4.6 Kapitelavslutning	59
5. SLUTDISKUSSION.....	60
5.1 Inledning.....	60
5.2 Forskningsfrågorna besvaras.....	60
5.3 Teoretisktbidrag	62
5.4 Reflektioner över studiens slutsatser.....	64
5.5 Förslag till fortsatt forskning.....	65
KÄLLFÖRTECKNING	66
Publicerade källor.....	66
Elektroniska källor	67
Muntliga källor.....	68
APPENDIX A.....	69
BILAGA 1	72
BILAGA 2.....	74

FÖRKORTNINGSLISTA

AAA	American Accounting Association Amerikansk organisation för redovisningsforskare
APB	Accounting Principles Board Utarbetade redovisningsnormer i USA under perioden 1959-1973
ARC	Accounting Regulatory Committee Granskar normer från IASB innan de godkännes av EU-parlamentet
ED	Exposure Draft Utkast till standard vilken skickas ut på remiss
EFRAG	European Financial Reporting Advisory Group Privat europeisk organisation som behandlar redovisningsfrågor
EU	Europeiska Unionen
FAR	Föreningen för Revisionsbyråbranschen
FASB	Financial Accounting Standards Board Amerikansk normgivare på redovisningsområdet
IAS	International Accounting Standards Standarder utgivna av IASC
IASB	International Accounting Standards Board Internationell normgivare på redovisningsområdet
IASC	International Accounting Standards Committee Föregångare till IASB
IFRS	International Financial Reporting Standards Standarder utgivna av IASB
RR	Redovisningsrådets rekommendation eller Redovisningsrådet
SEC	Securities and Exchange Commission De amerikanska börsernas övervakningsmyndighet
URA	Uttalande från Redovisningsrådets akutgrupp
US GAAP	United States General Accepted Accounting Principles Amerikanska redovisningsstandarder utgivna av FASB

1. INLEDNING

Kapitlet inleds med en presentation av ämnesområdet vilket följs av en fördjupning i det aktuella redovisningsproblemet som kommer att undersökas. Avsnittet behandlar även våra forskningsfrågor samt det syfte vår uppsats har. Vidare beskrivs den målgrupp studien riktar sig till samt de avgränsningar som gjorts.

1.1 Bakgrund

Harmoniseringen av redovisning på ett internationellt plan har länge legat bortom horisonten men i och med den senaste tidens utveckling har ett steg i denna riktning tagits. Den utveckling som åsyftas är att börsnoterade företag i EUs medlemsstater från och med den 1 januari 2005 måste följa de standarder som International Accounting Standards Board (IASB) ger ut och som EU-kommissionen i sin tur godkänner. Längre förelåg det hinder för att en harmonisering av redovisningen skulle kunna ske. IASB, tidigare International Accounting Standards Committee (IASC), som utfärdar internationella redovisningsnormer hade svårt att få sina normer erkända internationellt. Skillnader i redovisningsfilosofier och skilda redovisningstraditioner har medfört att processen gått trögt.¹

I strävan efter en fungerande gemensam kapitalmarknad inom EU har nödvändigheten av en harmonisering av redovisningsregler blivit uppenbar. Flera steg har tagits i denna riktning bland dessa kan nämnas de 4:e samt 7:e bolagsrättsliga direktiven, vilka antogs 1978 respektive 1983, men dessa rön dock inte speciellt stora framgångar.² Men den 12 mars 2002 så tog utvecklingen en ny vändning, EU-kommissionen beslutade att koncernredovisningen i alla noterade bolag i medlemsländerna skulle redovisas, senast år 2005, enligt de standarder som IASB ger ut. Dessa standarder måste enligt EU-förordningen vara godkända av kommissionen innan de tillämpas inom unionen. De standarder som gavs ut av IASBs föregångare IASC benämns International Accounting Standards (IAS) och de nya standarder som normgivningsorganet ger ut går under beteckningen International Financial Reporting Standards (IFRS). Redovisningsrådet (RR) ger ut rekommendationer för svenska börsnoterade företag, det är dessa företag som nu måste följa de standarder som ges ut av IASB. Eftersom redovisningsrådets rekommendationer anpassats efter IAS, förutom i de fall som det strider mot svensk lag eller när det finns särskilda skäl att frångå dessa,³ så blir övergången inte fullt så dramatisk som det kan framstå. Dock medför reglering av tidigare oreglerade områden, såväl internationellt som i Sverige,

¹ Black, John *Problems in International Accounting Harmonisation* (1990) s.28

² Persson, Anna *et al IFRS 2005 Ur ett svenskt börsnoterat företags perspektiv* (2004) s. 9

³ FAR 2004 del 1, s.841

naturligtvis nya utmaningar för företagen att ta itu med.

1.1.1 Personaloptioner

Den ökade betydelsen och omfattningen av aktierelaterade ersättningar i kombination med företagsskandaler, där incitamentsprogrammen utgjort viktiga delkomponenter, har medfört ett ökat behov av information från företagen om denna typ av rörliga ersättningar. USA ligger i topp i världen när det gäller storleken på dessa ersättningar.⁴ Trots detta har kongressen i USA stoppat förslag på redovisningsstandarder från Financial Accounting Standards Board (FASB) på området under 1990-talet. I USA har kongressen och Securities and Exchange Commission (SEC) möjlighet att influera de standarder som FASB utfärdar. Redan i mitten på 90-talet önskade den amerikanska normgivaren FASB att optionsprogrammen skulle kostnadsföras, men det slutade med att det inte blev en tvingande regel utan istället ett tillåtet alternativ.⁵ Då inte heller USA förskonades från företagsskandaler såsom Enron och Worldcom så stärktes rösterna som önskade skärpt reglering av denna typ av ersättning. Finansmannen Warren Buffet som är känd för sin framgångsrika investeringsfilosofi vilken han tillämpat i företaget Berkshire Hathaway, är en av dessa röster. Förutom hans kritik mot nyttan av optionsprogrammen så anser han att dessa, när de används, bör kostnadsföras som vilken annan lön som helst. Detta är en åsikt han gav uttryck för i en debattartikel i New York Times:

”Utan att rodna har merparten av VD:ar talat om för sina aktieägare att optioner inte kostar något”⁶

Aktieoptioner har blivit ett allt vanligare sätt att motivera ledningen att prestera i enlighet med aktieägarnas önskemål. Det finns dock möjlighet att missbruka sin ställning i företaget för att kortsiktigt uppnå högre aktiepriser vilket leder till mer lönsamma optioner. Företagsledningar har en tendens att välja mer riskfyllda projekt eftersom detta ökar sannolikheten för att priset på aktierna stiger.⁷ Detta är naturligtvis inte optimalt ur ägarnas synvinkel och de senaste åren har just manipulationer som påverkar företagets resultat gett upphov till stora företagsskandaler. Allmänheten har chockats av de höga ersättningar som kommit företagsledningar till godo. Bristen på information om programmen har troligtvis bidragit till denna bestörtning. Oviljan över att behöva lämna upplysningar om optionsprogrammen kan illustreras med ett uttalande från en anonym

⁴ Kim, Kenneth A. & Nofsinger, John R., *Corporate Governance* (2004) s. 14

⁵ Rundfelt, Rolf, *EU och diskussionerna kring IAS 39* (2004)

⁶ Johansson, Niklas, *Företagsskandalerna: Optionshysteri roten till den onda* (2002)

⁷ Kim, Kenneth A. & Nofsinger, John R., *Corporate Governance* (2004) s. 18

informationschef för ett av de största börsbolagen gjorde i Veckans affärer:

”Nja, jag vet varken om jag kan eller vill ge den informationen”⁸

Uttalandet visar inte bara på den ovilja som existerar utan även den okunskap som finns angående beräkningsmetoder och värdering. Ett sådant resonemang kan ha bidragit till skenande bonusprogram och denna företeelse har i sin tur medfört att syftet med denna typ av ersättning har kommit i skymundan och att programmen fått en negativ innebörd hos allmänheten. Den tidigare nämnda finansmannen Warren Buffet är en av dem som anser att optionsprogrammen inte bara har bidragit till de senare årens skandaler, utan dessutom spelat en betydande roll.⁹ Möjligheterna för investerare att ta rationella beslut minskar när information om denna typ av ersättning inte finns tillgänglig. I skandalernas kölvatten har det uppstått en förtroendekris. Detta har medfört att näringslivet försökt att återskapa förtroendet genom självreglering. År 2002 offentliggjorde Aktiemarknadsnämnden ett principuttalande som behandlar aktierelaterade ersättningar i aktiemarknadsbolag och andra noterade bolag i ett försök att återupprätta det förlorade förtroendet. Nämnden rekommenderade bland annat att företagen informerar om värdet på optionsprogrammen.¹⁰ Områdets aktualitet har medfört krav på en hårdare och mer detaljerad reglering, däribland RR 29 som kräver upplysningar i noter. Den nya standarden IFRS 2, som behandlar kostnadsföring av aktierelaterade ersättningar, ligger alltså i tidens anda och trots det motstånd som förelåg mot införandet, så skall den nu användas i svenska företag.¹¹

1.2 Problemdiskussion

I Sverige saknades det före införandet av IAS 19 respektive RR 29 reglering av de aktierelaterade ersättningarna. Regleringen av aktierelaterade ersättningar, enligt RR 29, begränsades till att de svenska företagen var tvungna att lämna upplysningar om sina utestående optionsprogram. RR 29 gav naturligtvis en mer detaljerad bild av företagets optionsprogram och genom införandet av IFRS 2 förstärks denna utveckling. Den kostnadsföring av optionsprogram som standarden kräver innebär att denna typ av ersättning kommer att ge upphov till följder som tidigare inte drabbat företagen när de använt denna typ av ersättning. En undersökning av hur stor kostnadspåverkan hade blivit, till följd av IFRS 2, gjordes 2002. Den visar att

⁸ Skarin, Ulf, *Toppchefernas optioner-dolda miljarersättningar* (2004)

⁹ Bergström, Johanna et al *Kostnadsföring av optionsprogram: Vad kan de resultatmässiga konsekvenserna bli?* (2004)

¹⁰ <http://www.aktiemarknadsnamnden.se/uttal/200201.htm> 2005-04-19

¹¹ Rundfelt, Rolf, *Personaloptionerna och världens undergång* (2004)

kostnaderna för de undersökta företagen skulle öka med i genomsnitt 1,5 %.¹² Det förutspås att det nya regelverket kan komma att medföra förändringar i företagens beteende då kostnaderna synliggörs genom införandet av IFRS 2.¹³ IFRS 2 ger upphov till ekonomiska konsekvenser för företagen som använder sig av denna typ av ersättning och kan komma att ändra företagens användning av optionsprogram.

Då IFRS 2 är en relativt ny standard, den gavs ut först den 19 februari 2004 av IASB och godkändes av EU-kommissionen först i början av februari 2005,¹⁴ har tiden för förberedelse av övergången till den nya standarden varit begränsad. Den nya metoden ger upphov till aktuariella antaganden som kan skapa problem för företagen. De antaganden som standarden kräver att företagen gör vid värdering av optioner till verkligt värde kan bli godtyckliga och subjektiva.¹⁵ Standarden ger upphov till nya frågor när det gäller till exempel hur de olika variablerna i värderingsmodellerna kommer att uppskattas. European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) är den tekniska kommitté som assisterar Accounting Regulatory Committee (ARC) när de utvärderar de standarder som EU-kommissionen beslutar om.¹⁶ EFRAG anser att det i värderingen kan förekomma vissa aspekter som påverkar tillförlitligheten på ett negativt sätt.¹⁷ Företagens finansiella ställning påverkas av att ny information skall tas in i balans- och resultaträkningarna, information som tidigare endast varit synlig i noter. En effekt kan vara att möjligheten till jämförelse ändras, i och med det nya regelverket eftersom likformigheten troligtvis ökar. Det finns studier som indikerar att värdet av notinformation är begränsad.¹⁸ Möjligheten till jämförelser mellan företag påverkas när personaloptionerna kostnadsförs. Detta är ett ämne som EFRAG behandlar i sitt uttalande om huruvida det är lämpligt att EU-kommissionen antar IFRS 2. De kommer fram till att möjligheten till jämförelse av personalkostnader blir begränsad utan kostnadsföringen av aktierelaterade ersättningar.¹⁹

Tidigare har undersökningar gjorts som behandlar effekter och problem med övergången till IFRS/IAS som helhet.²⁰ Även på området aktierelaterade ersättningar har undersökningar genomförts. Vilka resultat effekter standarden hade gett upphov

¹² Bergström, Johanna *et al*, *Kostnadsföring av optionsprogram: Vad kan det resultatmässiga konsekvenserna bli?* (2004)

¹³ Lex Notes, *IFRS* (2005)

¹⁴ http://www.iasb.org/uploaded_files/documents/8_63_ifrs02-sum.pdf 2005-04-21

¹⁵ Rundfelt, Rolf, *Personaloptioner och världens undergång* (2004)

¹⁶ Jönsson Lundmark, Birgitta, *Övergången till IFRS – EU vill också ha ett ord med i laget* (2004)

¹⁷ http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/ias/efrag/efrag-2004-04-endorsement-letter_en.pdf, 2005-04-13

¹⁸ Maines, Lauren A. *et al* *Evaluation of the IASB's Proposed Accounting and Disclosure Requirements for Share-Based Payment* (2004) s. 8

¹⁹ http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/ias/efrag/efrag-2004-04-endorsement-letter_en.pdf, 2005-04-13

²⁰ Persson, Anna *et al* *IFRS 2005 Ur ett svenskt börsnoterat företags perspektiv* (2004)

till om svenska börsnoterade bolag hade tillämpat standarden vid upprättandet av årsbokslutet år 2002 har utretts.²¹ Även frågan om optionsprogrammen bör kostnadsföras har studerats. Huruvida den specifika standarden motsvarar aktieägarnas behov av information är även det ett område som tidigare behandlats.²² I förhållande till den forskning som redan finns på området har vi identifierat en kunskapslucka som kommer att studeras närmare. Området som kommer att undersökas är företagets perspektiv på den nya standarden IFRS 2. Denna kunskapslucka har gett upphov till följande forskningsfrågor:

- Vilka problem ger IFRS 2 upphov till i praxis när företagen skall implementera en nya standarden?
- Vilka konsekvenser och effekter ger standarden upphov till för svenska börsnoterade företag?

1.3 Syfte

Studien syftar till att utreda de effekter och konsekvenser som IFRS 2 ger upphov till i svenska börsnoterade företag, samt vilka aspekter som måste beaktas vid implementeringen.

1.4 Målgrupp

Uppsatsen syftar till att nå en målgrupp som är intresserade av att ta del av en diskussion kring regelverket IFRS 2 ur ett företagsperspektiv. Intressenter till företagen kan ha nytta av information om de problem och effekter som företagen upplever till följd av den nya standarden. Bland dessa intressenter kan det bland annat vara investerare som har ett intresse av företagets syn på den framtida utvecklingen när hänsyn tas till kostnadsföring av personaloptioner, men också den värderingsproblematik som diskuterats ovan. Vad gäller yrkesgruppen revisorer så kan även dessa ha nytta av få insikt om de problem som företagen anser uppkommer när de hanterar implementeringen av IFRS 2. Även andra företag kan få användning av undersökningen, kanske framförallt de som skall införa optionsprogram, då uppsatsen kan bidra till förståelsen för den problematik och de effekter som dessa medför.

²¹ Bergström, Johanna & Dahlman, Petra, *Kostnadsföring av optoinsprogram- en stude av dess lämplighet och konsekvenser* (2003)

²² Elgquist, Ulf *et al IFRS 2 och enskilda aktieägare– En studie om aktierelaterade ersättning* (2004)

1.5 Avgränsningar

Två avgränsningar har gjorts för att uppnå en relevant och fokuserad undersökning. Trots att standarden berör företag i alla EUs medlemsstater så kommer denna uppsats att begränsas till att undersöka företag noterade på svensk börs. Denna avgränsning medför att mönster kan utläsas i den nationella kontext de svenska företagen befinner sig i.

Den andra avgränsningen innebär att denna studie endast kommer att behandla aktierelaterad ersättning till anställda, som oftast tar formen av optionsprogram. IFRS 2 behandlar aktierelaterade ersättningar som betalning för varor eller ersättning för utförda tjänster. Det är ovanligt att företag köper varor och tjänster från utomstående på detta sätt och därför kommer detta inte att behandlas.²³

1.6 Definitioner

I uppsatsen kommer följande ord användas synonymt, optionsprogram, aktieoptioner, incitamentsprogram samt personaloptioner. Den betydelse som avses med dessa begrepp är optionsprogram riktade till anställda som ersättning för tjänst. När begreppet aktierelaterad ersättning används i uppsatsen har även detta begrepp denna betydelse med undantag av det avsnitt som behandlar standarden IFRS 2 i litteraturgenomgången, här har begreppet en vidare betydelse vilken definieras i nyss nämnda avsnitt. När begreppen ”den nya standarden”, ”det nya regelverket” samt ”standarden” används så åsyftas IFRS 2.

1.7 Kapitelavslutning

Kapitlet inleddes med en bakgrundsbild till uppkomsten av standarden IFRS 2 för att sätta problemområdet i sin kontext. Därefter behandlades det aktuella problemområdet vilket utmynnade i en kunskapslucka. Denna lucka identifierades i förhållande till den forskning som redan finns på ämnesområdet, vilket resulterade i två forskningsfrågor. Dessa frågor skall användas för att uppfylla det syfte som presenterades i detta kapitel och kommer att besvaras i kapitel fem, slutdiskussion. De val som gjorts när det gäller undersökningens omfång har tagits upp, det vill säga inom vilka gränser som undersökningen kommer att ske. I det kommande kapitlet kommer den metod som valts, för att kunna besvara forskningsfrågorna, beskrivas.

²³ [http://www.ey.com/global/download.nsf/Sweden/IFRS_Guide_2/\\$file/Guide%20till%20IFRS%202.pdf](http://www.ey.com/global/download.nsf/Sweden/IFRS_Guide_2/$file/Guide%20till%20IFRS%202.pdf) 2005-04-07

2. METOD

I detta kapitel presenteras vilken undersökningsmetod som har använts för att besvara vår problemformulering. Vidare beskrivs vårt tillvägagångssätt och vilket informationsmaterial uppsatsen bygger på. Syftet med detta avsnitt är att ge läsaren möjlighet att kritiskt analysera uppsatsens stringens.

2.1 Forskningsansats

Att vetenskapligt producera kunskap innebär att relatera empiri och teori till varandra.²⁴ Det krävs ett tillvägagångssätt som på bästa sätt kan ge en bild av verkligheten utifrån det syfte som undersökningen baseras på. Det finns två grundläggande strategier att utgå ifrån i ett forskningsarbete, en deduktiv eller en induktiv ansats. Den deduktiva ansatsen utgår från teorin med föreställningar om hur verkligheten kan se ut, för att sedan landa i empirin, mot vilken teorin testas. Denna metod används främst för att bekräfta eller förkasta befintliga teorier eller hypoteser. En induktiv ansats tar utgångspunkt i empiriska undersökningar som sedan resulterar i teoretiska överväganden och analyser. Detta är en öppen metod där undersökaren inte ska ha några förväntningar om vilka resultat empiristudierna kommer att ge.²⁵

I denna uppsats används den induktiva ansatsen då vårt primära syfte är att undersöka de effekter och konsekvenser som standarden ger upphov till i företagen samt vilka aspekter som måste beaktas vid implementeringen av det nya regelverket IFRS 2. Genom att samla in empirisk information om företagens kunnande och agerande i frågan, så avser vi att diskutera och teoretisera kring problemet. Med hjälp av denna metod kan vi vara mer öppna för ny information än vad en deduktiv metod hade givit oss möjlighet till. Kritik har framförts mot att den deduktiva ansatsen är subjektiv och hämmande i informationssökandet. Dessutom anser vi inte att de teorier som är applicerbara i vårt fall erbjuder tillfredställande vägledning för att få en fullständig bild av verkligheten. Kritik kan även riktas mot den induktiva metoden, då den öppenhet och objektivitet som eftersträvas inte är uppnåbar. Det är självklart att vi har idéer om vilka företeelser som kan förekomma och det finns då risk för subjektivitet.

Ett deskriptivt angreppssätt kommer att tillämpas då vi fokuserar på att beskriva de fenomen vi stöter på hos företagen. Undersökningen kommer att skildra företagens redovisningspraxis när det gäller redovisning av aktierelaterade ersättningar och dess

²⁴ Andersson, Ib *Den uppenbara verkligheten: val av samhällsvetenskaplig metod* (1998) s.29 f

²⁵ Jacobsen, Dag Ingvar, *Vad Hur och Varför* (2002) s.34 ff

effekter. Alternativet hade varit ett normativt förhållningssätt, men avsikten är inte att tala om hur det bör vara utan snarare förklara hur det faktiskt ser ut i företagen. Den deskriptiva metoden används ofta i kvalitativa undersökningar som syftar till kontextuell förståelse av sociala beteenden och värderingar.²⁶

2.2 Forskningsmetod

Det finns två olika förfaranden vid empiristudier och datainsamling. Den kvantitativa metoden grundar sig på att verkligheten kan mätas i siffror medan den kvalitativa metoden innebär en djupare tolkning i ord av ett fenomen. Vilken av dessa två undersökningstekniker som används avgörs av syftet med utredningen. Den kvantitativa metoden är oftast lämplig när det finns en tydlig frågeställning som syftar till att mäta ett fenomenets frekvens eller omfattning och en fördel är att informationen blir lätt att behandla.²⁷ Den kvalitativa metoden har valts då den passar vår öppna frågeställning och vi eftersträvar en djup och nyanserad beskrivning av företagets syn och på det nya regelverket. Denna metod används främst för att få klarhet i ett ämnesområde som är svårt att greppa och där det krävs en djupare förståelse för att tolka och analysera empirin.²⁸ Vårt syfte, att undersöka hur företagen tar sig an införandet av IFRS 2 och vilka problem som kan uppstå i processen, kräver djupare intervjuer med kvalitativa metoder för att förstå varför företagen tycker och agerar som de gör. Vi avser inte att genomföra en kvantitativ analys av de resultateffekter som IFRS 2 ger upphov till, däremot kommer de eventuella konsekvenser som uppkommer i företagen på grund av resultateffekter att utredas. Vi vill uppnå en hög intern giltighet där samband mellan regelverk, åsikter och agerande framträder. Däremot kan den externa giltigheten bli lidande då det finns en begränsning av hur många intervjuer som det finns möjlighet att genomföra. Det existerar därmed ett generaliseringsproblem, men vi strävar efter att tala med respondenter som är representativa för de företag vi undersöker.²⁹ Svårigheten att åstadkomma extern giltighet och replikerbarhet är två problem den kvalitativa undersökningen ofta brottas med.³⁰

2.3 Fallstudie

Fallstudier kommer att användas för att gå på djupet i ett fåtal enheter och på så sätt erhålla en helhetsbild av det fenomen vi vill undersöka. Detta tillvägagångssätt lämpar sig bäst med tanke på undersökningens kvalitativa syfte. Genom intensiva snarare än extensiva intervjuer med ett fåtal företag belyses ämnesområdet i

²⁶ Bryman, Alan & Bell, Emma *Business research methods* (2003) s.295

²⁷ Jacobsen, Dag Ingvar, *Vad Hur och Varför* (2002) s.38 ff

²⁸ Ibid

²⁹ Ibid

³⁰ Bryman, Alan & Bell, Emma *Business research methods* (2003) s.300

förhållande till dess kontext.³¹ Avsikten är att studera en process på nära håll och att intervjua fallföretag som måste ta sig an denna förändring. Genom att göra detta uppnås en förståelse för hur processen legitimeras av de som ska följa standarden och hur de handlar. Det kan också ge en förklaring till de reaktioner på den omställning som företagen står inför. Yttranden betraktas som rationella och rimliga uttryck som representerar respondenternas bild av processen. Målet är att ge röst åt de som omfattas av förändringen.³²

2.4 Urval

Urvalet av företagsrespondenter har gjorts ur en population bestående av bolag som är noterade på svensk börs och som i nuläget har aktierelaterade ersättningar som ska redovisas enligt IFRS 2. Ett slumpmässigt urval har använts för att finna lämpliga respondenter, men då vi har strävat efter att kontakta företag som kan vara representativa, har vi undviktt att få flera företag i samma bransch och av samma storlek. Det har dessutom varit flera företag som inte haft möjlighet att bistå oss och då har ytterligare urval gjorts. När det funnits möjlighet att genomföra en personlig intervju, har denna respondent valts, då vi anser att en sådan har ett högre informationsvärde. På grund av de överväganden som nyligen nämnts finns risk för ett snett urval.

I urvalet av revisionsbyråer har vi tillämpat en metod som bygger på att söka upp respondenter med mycket kunskap och information. För att få relevant information från denna grupp respondenter krävs det att de är väl insatta i ämnesområdet och vi har därför tagit kontakt med några av de största revisionsbyråerna, där det har funnits experter på IFRS.

2.5 Datainsamling

Teori om kostnadsföring av aktierelaterade ersättningar och värderingsmodeller av optioner beskrivs med hjälp av befintlig litteratur i ämnet och artiklar i redovisningstidskrifter. I både dagstidningar och fackpress har vi funnit artiklar som utgör den åsiktsbildning som redogörs för i problemformuleringen. Regelverket IFRS 2 har vi hämtat från publicerat material på EU-kommissionens hemsida medan RR 29 erhållits från FARs samlingsvolym. Det ovan beskrivna materialet har utgjort uppsatsens sekundärdata. De empiriska undersökningarna har bestått av intervjuer med företag och revisionsbolag och detta underlag är våra primärdata.

³¹ Jacobsen, Dag Ingvar, *Vad Hur och Varför* (2002) s.94

³² Townley, Barbara *et al. Performance Measures and the Rationalization of Organizations* (2003)

2.5.1 Primärdata

Primärdata samlar undersökaren in själv för ett bestämt ändamål.³³ Fördelen med primärdata är att det material som samlas in är skräddarsytt efter den valda problemställningen.³⁴ De empiristudier som gjorts består av intervjuer med fyra företag och två revisionsbolag vilka utgör våra fallföretag. Öppna individuella intervjuer har valts då vi är intresserade av hur respondenterna nyanserar och tolkar fenomenet. Genom att använda en semistandardiserad intervjuteknik uppnås situationsanpassade frågor och därmed täcks vårt informationsbehov då specifika och uttömmande svar erhålls. Denna metod är fördelaktig vid kvalitativa undersökningar där individens bedömning och föreställningar om ett komplext fenomen är nyckelfaktorer,³⁵ vilket det är i vårt fall. I första hand har vi försökt att göra besöksintervjuer. Det ger möjlighet att ställa mer komplicerade frågor och det är viktigt eftersom invecklade regelverk med många olika infallsvinklar undersöks. Dessutom kan frågor följas upp för en djupare diskussion och det är möjligt att läsa respondentens reaktion i kroppsspråket.³⁶ Det är speciellt viktigt när känsliga frågor ska avhandlas, som till exempel vad respondenterna anser om sin egen subjektivitet när det gäller optionsvärdering. En respondent har intervjuats per telefon, vilket gett samma möjligheter till diskussion som vid besöksintervjuerna. Även skriftliga intervjuer har genomförts, vilka sedan följts upp med ett kortare frågesamtal per telefon.

2.5.2 Sekundärdata

Information som någon annan redan samlat in om ett fenomen benämns sekundärdata.³⁷ Denna är användbar när redovisningsteori och regelverk beskrivs samt för att ta reda på hur andra tolkat olika företeelser. Efter rekommendationer har vi sökt redovisningsteori främst i amerikansk litteratur. Artiklar om det nya regelverket IFRS 2 har vi funnit genom sökning i databaser som ELIN och FAR komplett. Både svenska och utländska artiklar har utgjort grunden i diskussionen av åsiktsbildningen och eftersom det är ett aktuellt ämne har vi funnit mycket material i både dagstidningar och fackpress. Uttalanden av privata organisationer som EFRAG och AAA har också använts. Information från årsredovisningar från de fallföretag som studerats återfinns i appendix.. Standarden IFRS 2 har vi hämtat från EU-kommissionens hemsida och en tolkning av denna från Ernst&Youngs hemsida.

³³ Eriksson, Lars Torsten, *Att utreda forska och rapportera* (1997) s.65

³⁴ Jacobsen, Dag Ingvar, *Vad Hur och Varför* (2002) s.152

³⁵ Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer* (1999) s.116

³⁶ Eriksson, Lars Torsten, *Att utreda forska och rapportera* (1997) s. 87

³⁷ Jacobsen, Dag Ingvar, *Vad Hur och Varför* (2002) s.185

2.5.3 Validitet

Det är av stor betydelse att empiristudierna får en så hög validitet som möjligt. En uppdelning kan göras av intern och extern giltighet. Den interna giltigheten beskriver förmågan hos ett mätinstrument att mäta det som är avsett att mätas och behandlar resultatens giltighet.³⁸ Att intervjua rätt respondenter och att de ger riktig information är en viktig faktor för den interna giltigheten. Vi har försökt hitta de nyckelpersoner som varit mest insatta och mest kunniga på området. Företagen har guidat oss fram till de redovisningsansvariga som har varit mest lämpliga att intervjua och på revisionsbyråerna har möjlighet funnits att prata med experter på regelverket IFRS. Källorna har en närhet till fenomenet genom personliga erfarenheter, vilket ökar uppsatsens validitet. Vi bedömer att respondenterna varit tillmötesgående och givit sanningsenlig information, men då vissa frågor kan anses vara känsliga bör ändå viljan att belysa alla problem ifrågasättas. Det finns en möjlighet att de respondenter som intervjuats själva omfattas av optionsprogram och det kan då finnas en risk att deras åsikter influerats av detta.

Hur intervjun är utformad påverkar också slutsatsernas validitet. Vi har sammanställt frågor som är väl kopplade till uppsatsens syfte. För att få en djupare diskussion kring vissa ämnen har följdfrågor ställts för att få en bättre överensstämmelse till syftet med intervjun. Det är önskvärt att vara fri från förväntningar vid ett induktivt tillvägagångssätt, men efter att ha studerat ämnet och den gedigna åsiktsbildningen har det varit omöjligt att skapa fullständigt objektiva frågor, utan vissa förutfattade meningar. Vi har dock varit öppna för all ny information som empirin delgivit oss. Tre olika intervjuformer har använts och trots att samma frågor ställts så är det möjligt att svaren kan variera i mängd och form vid de olika teknikerna. Vid en besöksintervju finns större möjligheter att ställa följdfrågor och därmed få utförliga svar. I en skriftlig intervju så har respondenten chans att tänka över en fråga längre men det finns också en risk att han undviker en fråga som är svår att svara på. Det kan alltså vara så att intervjuerna har fått olika utfall på grund av att flera former använts, till exempel kan det finnas skillnader i öppenheten hos respondenterna och hur detaljerad information vi erhållit. Det faktum att flera företag som kontaktats inte har haft möjlighet att ställa upp på intervju kan betyda att vi genom detta bortfall inte lyckats fånga upp respondenter som varit okunniga eller ovilliga att diskutera ämnet. Om så är fallet har ett intressant element gått förlorat. Extern giltighet handlar om slutsatsernas generaliserbarhet. Den kvalitativa undersökningen har inte som mål att generalisera frekvensen av ett fenomen utan snarare diskutera empirin på en teoretisk nivå.³⁹ Vi vill ta reda på vilka effekter det nya regelverket skapar men det är svårt att säga hur allmängiltiga de är eftersom endast ett fåtal fallföretag studerats. Urvalet spelar här en stor roll och det finns alltid risk för sneda urval, vi har dock gjort ett

³⁸ Jacobsen, Dag Ingvar, *Vad Hur och Varför* (2002) s. 256 ff

³⁹ *Ibid* s. 266

medvetet val att intervjua företag av varierande storlek och i olika branscher för att få en mångfacetterad bild.

2.5.4 Reliabilitet

Med reliabilitet avses mätinstrumentets duglighet att ge tillförlitlig information.⁴⁰ Respondenten kan påverkas av undersökaren eller andra tillfälligheter och undersökaren själv kan begå misstag som inverkar på reliabiliteten.⁴¹ För att undvika fel och ofullständighet i våra intervjuanteckningar har samtalen spelats in på band, i de fall som besöks- och telefonintervjuer genomförts. Respondenterna har även fått tillgång till intervjuunderlaget i god tid innan genomförandet och har på så sätt haft möjlighet att förbereda genomtänkta synpunkter. De som svarat på skriftliga frågor har haft gott om tid på sig att besvara frågorna. Vi har även följt upp dessa intervjuer med kortare samtal per telefon för att det inte ska förekomma oklarheter och för att ha möjlighet att ställa följdfrågor, vilket ökat tillförlitligheten i resultaten.

2.5.5 Källkritik av sekundärdata

De sekundärkällor som använts i uppsatsen består av redovisningslitteratur, fackpress, tidskrifter, årsredovisningar och privata intresseorganisationers uttalanden. Alla dessa kräver validitet och reliabilitet för att vara relevanta att använda i uppsatsen. Ett flertal källor har använts, vilka behandlar redovisningsteori, då en mångsidig bild kan uppnås genom flera källor. Det som kan utgöra ett validitetsproblem i dessa är att de är skrivna innan de nya standarderna var utformade och de har därmed inte tagit ställning till just dessa. En annan kritik som kan riktas mot redovisningslitteraturen är att författarna har olika tolkningar av redovisningsprinciperna och därmed bygger mycket av informationen på deras argumentation. Det är också svårt att avgöra vilken redovisningsprincip som är överordnad de övriga då olika författare argumenterar för olika principer. Författarna kan dock anses vara kunniga och kompetenta på området vilket stärker källornas kvalitet. Detta kan också påstås när det gäller uttalanden av organisationer som EFRAG och American Accounting Association (AAA), men tvärtemot redovisningslitteraturen så är dessa uttalanden aktuella och knutna till den standard som undersöks. Det finns alltid risk för att informationen kan vara vinklad och när det gäller företagens årsredovisningar kan dessa vara skrivna i egenintresse då det kan finnas en viss subjektivitet i företagen. Informationen i dessa är dock reglerad och det finns tydliga krav på vilka redogörelser som måste vara med och de är dessutom granskade av oberoende revisorer. Fackpress och tidskrifter har använts för att beskriva debatten i dagsläget och trots att det finns risk för massmediala vinklingar, är de ett uttryck för den attityd samhället har till ämnesområdet.

⁴⁰ Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, (1999) s. 39

⁴¹ Ibid

2.6 Tillvägagångssätt

Nedan kommer det tillvägagångssätt som vi använt oss av för att besvara de forskningsfrågor som använts i arbetet för att uppnå studiens syfte att beskrivas. Genom att utförligt beskriva det tillvägagångssätt som använts under uppsatsarbetet så skall en initierad läsare kunna replikera studien och uppnå samma resultat som i denna uppsats. Två huvudmoment i denna studie är att genomföra intervjuer samt att finna relevant litteratur, båda dessa skall möjliggöra att syftet med uppsatsen uppfylls. På grund av dessa områdens betydelse för utfallet av uppsatsen kommer dessa att i de två följande avsnitten att beskrivas detaljerat.

2.6.1 Litteraturstudie

De sekundärdata främst använts är artiklar från redovisningstidskrifter, dock var dagspressen ett verktyg som användes i ett tidigt skede för att skapa en uppfattning om hur den aktuella debatten ter sig. För att hitta aktuella artiklar har olika databaser använts, vilka finns tillgängliga för studenter vid Lunds Universitet, däribland Elin och FAR-komplett. I dessa har vi hittat artiklar i olika ekonomiska tidskrifter, såväl svenska som internationella, genom att söka på ord som IFRS 2, Stock option, ESO, med flera. Vi har också använt oss av artiklar i tidningar som finns i tryck, på ekonomiska biblioteket på Ekonomihögskolan i Lund, i de fall då de ej funnits tillgängliga via databaserna. Via artiklar om vårt ämnesområde har vi försökt positionera vår uppsats i förhållande till den forskning som redan finns. I litteraturstudien fann vi artiklar som var användbara för vår studie och som kan föra diskussionen till en högre nivå. Artiklar som använts har bland annat återfunnits i följande tidskrifter:

- Balans
- Accounting Horizons
- Regulation
- Harvard Business Review

Via EU-kommissionens hemsida har vi fått tillgång till IFRS 2 översatt till svenska, vilken sammanfattas i litteraturgenomgången i kapitel tre. På denna hemsida finns även det uttalande som EFRAG gjort angående den nya standarden. Även på redovisningsbyrån Ernst&Youngs hemsida har hjälpsfull information hittats i form av en guide till IFRS 2. Vad gäller den redovisningsteori, som behandlas i litteraturgenomgången, så har vi funnit denna litteratur främst genom vägledning från

vår handledare. Här har bland annat Hendriksen och Van Breda (1991), Kam (1990) och Belkaoui (1985) använts.

2.6.2 Intervjuer

Våra primärdata har samlats in med hjälp av kvalitativa intervjuer. Anledningen till att detta tillvägagångssätt valts är att vi vill få en bättre insikt i hur företagen resonerar inför implementeringen av IFRS 2.

För att inhämta relevant information har intervjuer utförts med redovisningsansvariga på företag, samt två revisorer. Intervjuerna har i den mån det har varit möjligt utförts ansikte mot ansikte. När detta inte varit möjligt, på grund av tidsbrist eller långa avstånd (många experter inom området är lokaliserade i Stockholm), har istället telefonintervjuer eller e-post korrespondens använts.

Studien kräver lämpliga respondenter och vi har därför diskuterat fram olika alternativ inom gruppen, där vi försökt hitta företag av varierande storlek och inom olika branscher. Gemensamt för företagen är dock att de skall ha aktiva optionsprogram och tilltänkta företags årsredovisningar har därför studerats för att förvissa oss om detta innan kontakt tagits. När ett företag valts ut har den person inom företaget som besitter relevant kunskap kontaktats. De respondenter som accepterat att ställa upp och besvara våra frågor är:

- Magnus Svensson, Redovisningsansvarig, Active Biotech, 2005-04-13
- Johan Sundell, Financial Manager, Anoto Group, 2005-04-21
- Ragnvald Jonsson, Ansvarig för redovisnings- och beskattningsfrågor i koncernen, Boliden, 2005-04-26
- Fredrik Larsson, Vice President Corporate Accounting, Gambro, 2005-04-15
- Karin Uebel, Redovisningsspecialist, KPMG, 2005-04-25
- Sven-Arne Nilsson, Redovisningsspecialist, Deloitte&Touche, 2005-05-03

Efter att en intervju bokats har ett intervjuunderlag skickats ut med övergripande frågor, genom att göra detta har respondenterna fått möjlighet att förbereda sig inför intervjun och har därmed kunnat ge oss genomtänkta svar. Med två av respondenterna har möjlighet funnits att genomföra besöksintervjuer, närmare bestämt med Active Biotech och Anoto Group. En intervju per telefon har gjorts med respondenten på KPMG, övriga respondenter har bidragit med sina svar via e-post och med uppföljningssamtal per telefon vid behov. Under telefon- och

besöksintervjuerna har möjlighet funnits att utveckla frågorna och gå djupare in i på relevanta områden. Möjligheten att ställa följdfrågor har även funnits vid skriftliga intervjuer då respondenterna återigen kontaktats för klargörande. Intervjuerna har spelats in för att försäkra oss om att inte missa eller feltolka respondenternas svar, detta gäller såväl den telefonintervju som genomförts som besöksintervjuerna. Därefter har intervjuerna transkriberats i sin helhet för att lättare kunna brytas ner för att underlätta tolkningen av svaren. I den mån respondenterna haft önskemål om att granska materialet såsom det kommer att presenteras i uppsatsen, för att kunna utreda eventuella missförstånd, har den önskan uppfyllts.

2.7 Kapitelavslutning

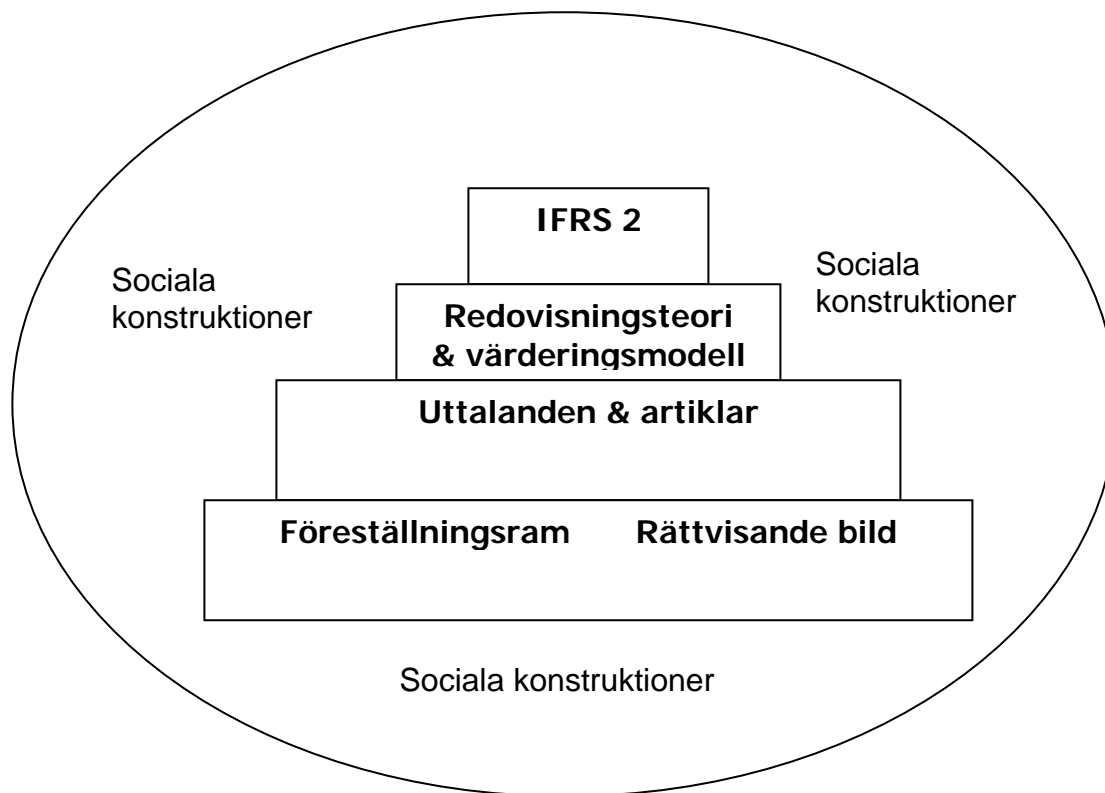
Detta kapitel har behandlat den metod och tillvägagångssätt som uppsatsen bygger på. Sammanfattningsvis kan sägas att en kvalitativ undersökning genomförts mot bakgrund av ett induktivt förhållningssätt. Genom intervjuer med företag och revisionsbyråer görs en deskriptiv undersökning av hur företagen anammat standarden IFRS 2. Kapitlets primärdata har utvärderats genom en analys av dess validitet respektive reliabilitet. De sekundärdata som använts består till stor del av redovisningslitteratur, artiklar och uttalanden från olika organisationer, innehållet i dessa redogörs för i nästa kapitel.

3. LITTERATURGENOMGÅNG

I detta kapitel kommer relevant litteratur att behandlas samt den aktuella standarden. Denna genomgång skall sedermera användas vid tolkningen av empirin som insamlats. Litteraturen skall även belysa ämnesområdets problematik.

3.1 Litteraturgenomgångens upplägg

En beskrivning av den nya standarden IFRS 2 kommer att inleda kapitlet för att skapa förståelse för den problematik som sedan kommer att diskuteras. I detta avsnitt kommer även tidigare reglering av aktierelaterade ersättningar att kort refereras eftersom detta ger en bild av den förändring av redovisningen som standarden gett upphov till i företagen. Genom att ge läsaren en uppfattning om hur standarden är uppbyggd kan denne sedan på ett upplyst sätt ta del av den redovisningsteori som finns på området. Teorin bidrar med problematisering av hur optioner bör redovisas. Vidare kommer kapitlet att behandla en allmänt förekommande optionsvärderingsmodell, närmare bestämt Black-Scholes, som nyttjas för att beräkna optionernas verkliga värde. Därefter kommer olika åsiktsbildningar som kostnadsföring av optionsprogram förantlet att presenteras i form av uttalanden och artiklar. Avslutningsvis kommer en genomgång av de kvalitativa egenskaperna i FASBs referensram att presenteras. Denna syftar till att lägga en grund för den diskussion kring den insamlade empiri som presenteras i kapitel fyra då dessa egenskaper påverkas vid införandet av IFRS 2, samt för att förstå den grund på vilken standarden utvecklats. Sist i kapitlet presenteras en teori som Latour och Woolgar (1986) presenterat angående den sociala konstruktionen av vetenskapliga fakta, vilket i det sista kapitlet kommer att användas för att förklara de empiriska resultaten av undersökningen.

Figur 3.1 Litteraturgenomgångens upplägg

Denna pyramid illustrerar det aktuella kapitlets struktur. I pyramidens topp finner vi standarden IFRS 2, med denna utgångspunkt kan sedan olika aspekter i standarden diskuteras utifrån ett teoretiskt perspektiv vilka vi finner en våning ned. Här beskrivs även en vanlig optionsvärderingsmodell. Dessa avsnitt leder vidare ytterligare ett steg ned i pyramidens till två uttalanden och två artiklar som behandlar kostnadsföring av optionsprogram. I pyramidens bas finns de grundläggande krav som ställs på IFRS 2 och som en standard från IASB skall leva upp till. Cirkeln representerar de sociala konstruktioner av vetenskapliga fakta som förklarar hur påståenden blir etablerade sanningar, vilket kommer att behandlas i kapitlets sista avsnitt.

3.2 IFRS 2

I detta avsnitt sammanfattas grunderna i IFRS 2, som är en standard som anger principer för hur aktierelaterad ersättning skall redovisas. Där inget annat anges har information om standarden hämtats på EU-kommissionens hemsida,⁴² där vi har funnit en översättning av standarden till svenska.

⁴² http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/arc/ifrs2/ifrs2_sv.pdf 2005-04-07

Syftet med standarden är att effekterna av aktierelaterade ersättningar skall återspeglas i företagets resultaträkning och finansiella ställning. Det är den andra nya standarden som IASB publicerar och den skall börja tillämpas på de rapporter som avser perioder som börjar den 1 januari 2005 eller senare. Företag som tillämpar denna standard skall också tillämpa den i delårsrapporter för 2005, samt för öppningsbalansen per den 1 januari 2004.⁴³

Aktierelaterad ersättning definieras i IFRS 2 på tre olika sätt. För det första som sådana transaktioner där egetkapitalinstrument används för betalning av erhållna varor eller tjänster. För det andra som ersättning med kontanter eller andra tillgångar som styrs av värdet på företagets aktier eller andra egetkapitalinstrument. Slutligen när det genom avtalsvillkor vid transaktioner finns valmöjlighet för motparten att få betalning i kontanter (eller andra tillgångar) eller i egetkapitalinstrument. Standarden tillämpas vare sig ersättningen ges till anställda eller utomstående. Det är dock ovanligt att företag köper varor och tjänster från utomstående på detta sätt.⁴⁴

3.2.1 Tillämpning av IFRS 2

IFRS 2 skall tillämpas på alla aktierelaterade ersättningar till anställda, dessa skall redovisas i resultaträkningen som en kostnad. Exempel på sådana ersättningar är optionsprogram. Aktierelaterade ersättningar kan på grund av avtalskonstruktion ha en bestämd löptid, eller ha uppsatta prestationsmål som måste uppfyllas innan värdet anses intjänat. Kostnaden, som utgörs av det verkliga värdet på en option, skall då fördelas över perioden från det att avtal om ersättning träffats till dess det intjänats. Om ersättningen är beroende av måluppfyllelse så skall kostnaden redovisas över den tid det är troligt att dessa mål kommer att uppfyllas.

3.2.1.1 Aktierelaterade ersättningar som regleras med egetkapitalinstrument

Aktierelaterad ersättning som regleras med egetkapitalinstrument kan vara till exempel tecknings-, eller köpoptioner. Det som skiljer en personaloption från en vanlig köpoption är att den inte kan överlåtas. Vid utställande av en option ges den anställde möjligheten att införskaffa ett visst antal aktier till ett i förväg bestämt pris. Om detta pris understiger det verkliga värdet är detta en förmån för den anställde som skall kostnadsföras.⁴⁵ Enligt IFRS 2 skall företag redovisa förmånens verkliga värde som en kostnad, motposten för denna kostnad i balansräkningen skall vara eget kapital. Det verkliga värdet beräknas den dag som avtal om ersättning ingås. Detta görs i första hand genom att värdera ersättningen till tjänstens värde. Går inte

⁴³ [http://www.ey.com/global/download.nsf/Sweden/IFRS_Guide_2/\\$file/Guide%20till%20IFRS%202.pdf](http://www.ey.com/global/download.nsf/Sweden/IFRS_Guide_2/$file/Guide%20till%20IFRS%202.pdf) 2005-04-07

⁴⁴ ibid

⁴⁵ ibid

detta värderas den istället indirekt med de tilldelade egetkapitalinstrumentens verkliga värde. För att beräkna detta värde kan man använda sig av olika modeller, till exempel Black-Scholes modellen. Kostnaden beräknas med hänsyn tagen till olika villkor som måste uppfyllas för att optionerna skall få utnyttjas, till exempel en viss anställningsperiod. Verkligt värde beräknas då med beaktande av förväntad personalavgång under intjänandeperioden.

Om villkoren inte infrias eller optioner inte löses in, till exempel då lösenpris är högre än aktiekurs, får den ackumulerade resultateffekten inte återföras för att reducera personalkostnaderna. Företaget kan dock göra omföringar i eget kapital.

Ett företag kan förändra villkoren i sina optionsprogram under intjänandeperioden. Detta kan dock få resultateffekter. Om företaget drar in eller reglerar tilldelade egetkapitalinstrument skall detta redovisas som en förkortning av intjänandeperioden. Företaget skall omedelbart redovisa detta belopp, som annars hade redovisats under återstoden av perioden, som en kostnad. Eventuell betalning till den anställde skall redovisas som ett återköp av egetkapitalandel, och därför redovisas som en minskning av eget kapital. Den del av betalningen som överstiger det verkliga värdet redovisas däremot som en kostnad. Det samma gäller vid återköp av redan intjänade egetkapitalinstrument.

3.2.1.2 Aktierelaterade ersättningar som regleras med kontanter

En vanligt förekommande form av kontantreglerad aktierelaterad ersättning till personal är syntetiska optioner. Den anställde får genom dessa inte rätt att vid en framtida tidpunkt förvärva aktier. Istället innebär denna ersättningsform att företaget betalar ut en kontant ersättning som är beroende på skillnaden mellan värdet på ett underliggande egetkapitalinstrument och ett fiktivt lösenpris.⁴⁶ Om det inte finns några intjäningsvillkor så skall de kostnadsföras direkt. Finns det intjäningsvillkor skall det dock göras en avsättning. Värdet på avsättningen skall räknas om till verkligt värde varje balansdag, där förändringar i verkligt värde redovisas i periodens resultaträkning. Detta görs med hjälp av optionsvärderingsmodeller.

3.2.1.3 Aktierelaterade ersättningar med kontant reglering som alternativ

Om företaget eller motparten har möjlighet att välja på vilket sätt ersättningen skall regleras, skall dessa redovisas som aktierelaterade ersättningar som regleras med kontanter (eller andra tillgångar) i helhet eller till den del som företaget ådragit sig en

⁴⁶ [http://www.ey.com/global/download.nsf/Sweden/IFRS_Guide_2/\\$file/Guide%20till%20IFRS%202.pdf](http://www.ey.com/global/download.nsf/Sweden/IFRS_Guide_2/$file/Guide%20till%20IFRS%202.pdf) 2005-04-07

skyldighet att reglera på detta sätt, resterande del skall redovisas som aktierelaterade ersättningar som regleras med egetkapitalinstrument.

3.2.2 Upplysningskrav i IFRS 2

Enligt IFRS 2 skall företagen lämna upplysningar för att hjälpa läsaren att förstå karaktären på och innebörden av de avtal om aktierelaterade ersättningar som företagen har. Företaget skall upplysa om hur avtalen ser ut, vilken löptid optionerna har, vilka intjäningskrav som gäller för inlösen och hur avtalen regleras. De skall informera om förändringar under perioden. Antal utestående optioner vid periodens början, hur många optioner som tilldelats, lösts in, förverkats och förfallit under perioden, skall redovisas. Vidare skall de vid periodens slut upplysa om hur många aktieoptioner som är utestående och hur många som är inlösningsbara.

Företaget skall lämna upplysningar om hur värdet på de tilldelade egetkapitalinstrumenten under perioden har fastställts. De skall redogöra för vilken optionsvärderingsmodell som har använts och de indata de har använt för att beräkna värdet. Exempel på dessa indata är, volatilitet, vägd genomsnittlig aktiekurs, lösenpris, löptid, riskfri ränta och förväntad utdelning. De skall också förklara hur volatiliteten beräknats och i hur stor utsträckning förväntad volatilitet beror på tidigare volatilitet.

Hur de aktierelaterade ersättningarna påverkat periodens resultat och finansiella ställning skall anges med periodens totala kostnader för optionsprogrammen och det sammanlagda värdet för dessa. Om inte dessa upplysningar anses tillräckliga, för att läsaren skall kunna bilda sig en uppfattning om effekterna av de aktierelaterade ersättningarna, skall företaget lämna ytterligare uppgifter för att möjliggöra detta.

3.2.3 Övergångsbestämmelser i IFRS 2

IFRS 2 skall tillämpas på de aktierelaterade ersättningar som regleras med egetkapitalinstrument och tilldelats efter den 7 november 2002, som ännu inte har intjänats då denna standard trädde i kraft den 1 januari 2005. Företagen uppmuntras dock att tillämpa den på andra tilldelningar av egetkapitalinstrument, om företagen vid tilldelningstidpunkten offentliggjorde det fastställda verkliga värdet. Detta är dock inget krav. Företaget skall fortfarande lämna tilläggsupplysningar enligt stycket ovan även på de tilldelningar som gjordes innan den 7 november 2002, om dessa inte har förverkats eller reglerats redan. För att förstå skillnaderna mellan IFRS 2 och tidigare normgivning på området, skall de normer och regler som har gällt fram tills nu redogöras för nedan.

3.3 Tidigare normer och regler

De rekommendationer som tidigare behandlade detta område i Sverige var RR 29 och Uttalande från Redovisningsrådets Akutgrupp nummer 2 (URA 2)⁴⁷. RR 29 bygger på IAS 19, i denna standard angavs inga krav beträffande kostnadsföring av aktierelaterade ersättningar till anställda. Istället anges de krav på upplysningar som måste lämnas för att användaren av de finansiella rapporterna ska kunna bedöma vilken inverkan de aktierelaterade ersättningarna kommer att ha på företagets finansiella ställning, kassaflöde och resultat. Information som skall lämnas är bland annat, karaktären av och villkoren för aktierelaterade planer, företagets redovisningsprincip för aktierelaterade planer och de belopp avseende aktierelaterade planer som redovisats i resultaträkningen och balansräkningen. I URA 2 behandlas kostnadsföring av syntetiska optioner. Åtagandet för optionerna skulle enligt detta uttalande redovisas som en skuld. Värdeförändringar efter utställandet, redovisas som personalkostnader, detta oavsett om åtagandet ökade eller minskade i värde. En värdeminskning innebar således en negativ personalkostnad. I och med införandet av IFRS 2 kommer alla typer av optionsprogram att kostnadsföras.

För att skapa djupare förståelse inom ämnet redogörs även för relevanta redovisningsprinciper i följande avsnitt, detta ger en inblick i argumentationen bakom utformningen av IFRS 2.

3.4 Redovisningsteori

Den redovisningsteori som skildras nedan utgörs av amerikansk litteratur som tar upp både allmänna redovisningsprinciper och det specifika ämnesområdet personaloptioner. Främst två källor har använts, dels Hendriksen och Van Breda (1991), dels Kam (1990). Författarna resonerar utifrån FASBs redovisningsrekommendationer, som varit gällande fram till idag.

3.4.1 Kostnad

Att periodisera kostnaden för aktierelaterade ersättningar har inte varit en självklarhet i redovisningspraxis eller teori. I den litteratur som behandlar redovisningsprinciper diskuteras relationen mellan kostnad och eget kapital, men inget entydigt svar på hur en eventuell kostnad ska redovisas anges. För att förstå varför det är rättfärdigt att linjärt kostnadsföra optionsprogram måste ett resonemang kring definitionen av kostnad föras.

⁴⁷ FAR 2004 del 1, s.1303

FASBs definition av kostnad:

“Expenses are outflows or other using up of assets or incurrences of liabilities (or a combination of both) during a period from delivering or producing goods, rendering services or carrying out other activities that constitute the entity’s ongoing major or central operations.”⁴⁸

En kostnad är alltså en minskning av företagets värde, reflekterat i dess kapital, som kan hänföras till utbetalningar, förbrukning av tillgångar eller ökning av skulder. Kostnader följer ofta av företagets kassaflöde, som utbetalningar. Under idealiska omständigheter förfaller alla skulder i utbetalningar med tidens gång, eftersom de är kopplade till kända framtida utflöden.⁴⁹ En tillgång kan antingen förbrukas i framtiden, över en viss period eller omedelbart. Arbetskraft är enligt Kam (1990) ett exempel på direkt förbrukning och orsakar antingen en ökning av företagets skulder eller minskning av dess tillgångar vid direkt utbetalning. Personalkostnader uppstår när arbetet de hänförs till utförs.⁵⁰ Om det inte kan kopplas en utbetalning till den anställdes arbete har det inte heller uppstått en kostnad. Ett företag kan kompensera sin personal på olika sätt; genom att betala kontant direkt, vilket minskar tillgångarna, genom att betala kontant vid senare tillfälle, vilket leder till en ökad skuld, eller genom att emittera aktier och betala med dessa. Följden av det sistnämnda alternativet blir en ökning i aktiekapitalet. När kostnaden uppkommer minskar dock det totala egna kapitalet eftersom resultatet påverkas.⁵¹

3.4.2 Matchningsprincipen

Att matcha kostnader med intäkter är en viktig och önskvärd princip inom redovisning. Intäkten ska först identifieras och sedan matchas med de kostnader som representerar de ansträngningar som genererat intäkten. Orsakssambanden kan dock vara svåra att påvisa.⁵² Kostnader bör redovisas i den period då den relaterbara intäkten uppkommit. När en arbetsinsats utförs leder denna troligen till de förtjänster företaget gör under perioden. Därför bör personalkostnaden redovisas då de tjänster arbetstagaren utför förbrukas, om dess syfte varit att ge upphov till intäkter under perioden. I vissa fall är det komplicerat att göra en lämplig matchning. En förenkling har fått fäste i det praktiska redovisningsarbetet vilken bygger på att direkt hänförbara kostnader redovisas i den period tillgången eller tjänsten förbrukas medan indirekta kostnader redovisas när de uppkommer. När en kostnad leder till intäkter över flera perioder bör kostnaden ha en avskrivningstid som överensstämmer med intäkternas uppkomst. Matchningsprincipen har blivit kritiserad för att inte ge

⁴⁸ Hendriksen, Eldon & Van Breda, Michael, *Accounting theory* (1991) s.369

⁴⁹ Kam, Vernon, *Accounting Theory* (1990) s.276

⁵⁰ Ibid s.278

⁵¹ Ibid s.279

⁵² Ibid s.283

tillräckligt tydliga riktlinjer. Enligt Hendriksen och Van Breda (1991) använder sig FASB av en metod som är mer inriktad på att avgöra om det förekommer en tillgång alternativt skuld, om inte så bör en kostnad redovisas.⁵³

3.4.3 Aktierelaterade ersättningar

Den rekommendation som hittills varit gällande i USA är Accounting Principles Boards (APB) opinion 25 och det är denna som författarna Kam (1990) och Hendriksen och Van Breda (1991) förhåller sig till. Enligt denna rekommendation är det berättigat att redovisa en kostnad för aktierelaterade ersättningar som till exempel aktieoptioner.⁵⁴ Genom åren har det förts en livlig diskussion om huruvida en kostnad för personaloptioner överhuvudtaget ska redovisas och i så fall hur.⁵⁵ Det finns öppningar för olika möjligheter när det gäller tidpunkt och förfarande vid kostnadsföring. Antingen så kan kostnaden redovisas direkt i den period då arbetstagaren har utfört sina tjänster eller så tas ingen hänsyn till kostnaden förrän löptiden löpt ut och då ansås istället hela kostnaden i den period optionerna löses in.⁵⁶ Hendriksen och Van Breda (1991) hävdar att de som erkänner att det existerar en kompensationskostnad generellt även förespråkar periodisering och att denna ska baseras på när personalen bidragit med sina tjänster. En uppfattning som görs gällande är att de tjänster som kompenseras med optioner inte kostar företaget någonting och därför inte heller ska redovisas som en kostnad. Argumentet är baserat på uppfattningen att en kostnad alltid innebär en minskning av företagets nettotillgångar. Detta argument anser Hendriksen och Van Breda (1991) vara svagt då inte heller andra icke-monetära tillgångar förvärvade genom emittering av aktier i så fall skall redovisas som en kostnad.⁵⁷ Enligt Kam (1990) tar FASBs definition av kostnad inte hänsyn till relationen mellan aktiekapital och kostnad, men författaren är av den åsikten att kostnadsföring är rättfärdig och bör redovisas även vid emittering av aktier då aktiekapitalet ökar. Denna redovisning bör dock endast ske i de fall optionerna verkligen löses in. Det kan därmed uppstå en konflikt mellan att ta upp kostnaden i rätt period och att optionerna aldrig löses in då författaren anser att det aldrig uppstår en kostnad. Problemet är att tjänsten ofta utförts flera perioder innan det är dags för inlösen av optionerna. Kostnaden bör därför justeras när optionsprogrammet löpt ut enligt Kam (1990).⁵⁸

Det finns många möjliga sätt att värdera kostnaden för de tjänster som kompenseras med optioner. Beräkningar kan grundas antingen på värdet vid utfärdandet eller vid

⁵³ Hendriksen, Eldon & Van Breda, Michael, *Accounting theory* (1991) s.376

⁵⁴ Kam, Vernon, *Accounting Theory* (1990) s.280

⁵⁵ Hendriksen, Eldon & Van Breda, Michael, *Accounting theory* (1991) s.814

⁵⁶ Kam, Vernon, *Accounting Theory* (1990) s.280

⁵⁷ Hendriksen, Eldon & Van Breda, Michael, *Accounting theory* (1991) s.815

⁵⁸ Kam, Vernon, *Accounting Theory* (1990) s.280 ff

inlösa optionen. Även vilket av dessa värden som ska redovisas är omtvistat. Den metod APB 25 rekommenderat och även den som IFRS 2 kommer att tillämpa bygger på att det verkliga värdet beräknas utifrån skillnaden mellan nuvarande pris på de underliggande aktierna och lösenpris för optionen. Denna värdering kommer att ske när parterna är överens om villkor som till exempel antalet aktier och lösenpris, alltså vid tilldelningen. De argument som talar för denna metod är bland annat att det är detta värde som både den anställda och företaget hade tänkt sig vid tilldelningen och värdet måste bestämmas vid denna tidpunkt för att företaget ska ha möjlighet att fastställa antalet optioner som ska delas ut. Dessutom representerar detta värde kostnaden att fördela aktier till optionsprogram då alternativet hade varit att sälja aktierna till marknaden. Det anses även vara den enda metoden som kan mäta det verkliga värdet för den anställda och kostnaden för företaget.⁵⁹ Hendriksen och Van Breda (1991) menar dock att det teoretiskt riktiga alternativet är värdet för de anställdas tjänster vid tilldelningen av optionen. På grund av svårigheter att uppskatta detta värde mäts istället kompensationen genom det nuvarande marknadsvärdet på aktieoptionerna. Många finner detta vara en mycket subjektiv metod som bygger på spekulationer om framtiden. Enligt författaren bör det dock råda full öppenhet om vilken metod som används och vilka antaganden som görs.⁶⁰ Den metod som främst används för värdering av optionsprogram är Black-Scholes. Denna förklaras i nästa avsnitt, där de parametrar som används i modellen beskrivs samt vilka antaganden som den bygger på.

3.5 Black-Scholes optionsvärderingsmodell

Det finns ett antal möjliga modeller för att beräkna optioners verkliga värde, bland dessa kan nämnas binominalmodellen och Black-Scholes. Den senare av dessa kommer att beskrivas närmre på grund av dess omfattande användning bland de fallföretag som undersökts. Modellen togs fram 1972 av Fischer Black och Myron Scholes. Binominal-modellen har ansetts som mer flexibel eftersom de villkor som gäller för att optionen skall få lösas in tas med i beräkningen.⁶¹

IFRS 2 lämnar, som ovan nämnts, valet av optionsvärderingsmodell öppet, dock finns det ett antal faktorer som måste inbegripas i beräkningarna. Genom att använda sig av Black-Scholes tas hänsyn till de obligatoriska faktorerna som standarden kräver. Nedan följer en genomgång av de parametrar som används i modellen.

⁵⁹ Hendriksen, Eldon & Van Breda, Michael, *Accounting theory* (1991) s.815

⁶⁰ Ibid s.815 ff

⁶¹ Rundfelt, Rolf, *EU och diskussionerna kring IAS 39* (2004)

3.5.1 Parametrar

Aktiepriset är en parameter vars värde går att uppskatta på ett tillförlitligt sätt, vilket även gäller för det lösenpris som optionen får lösas in till. Båda dessa värden är kända och kräver ej att någon uppskattning måste utföras. Den tredje parametern är den riskfria räntan. Denna brukar uppskattas med den ränta som finns implicit i tillgängliga statsobligationer med en återstående löptid som motsvarar optionens återstående avtalade löptid, med beaktande av för tidig inlösen.⁶² Tiden till inlösen av optionen är en faktor som beroende på villkoren kan uppskattas med olika grad av säkerhet. Om optionerna får lösas in under löptiden så måste en uppskattning göras om när detta kommer att ske (om en binominalmodell används hade istället avtalad löptid kunnat användas som indata).⁶³ Värderingsmodellen är utformad för att beräkna priset på europeiska optioner, det vill säga optioner vars inlösen ej är möjlig under löptiden. Ett antal faktorer beaktas för att uppskatta den framtida volatiliteten, bland dessa kan nämnas den historiska volatiliteten, hur länge företagets aktier varit föremål för allmän handel samt den implicita volatiliteten för sådana optioner i företagets aktier som är föremål för handel.⁶⁴

3.5.2 Antaganden

Black-Scholes modellen bygger på ett antal antaganden vilka presenteras nedan:⁶⁵

- a) Kortfristiga räntan är känd och konstant
- b) Den effektiva marknadshypotesen är giltig
- c) Inga utdelningar lämnas
- d) Det är en europeisk option
- e) Modellen antar att inga transaktionskostnader existerar
- f) Det är möjligt att låna obegränsat till den kortfristiga räntan
- g) Investeraren är riskneutrala eftersom de kan "hedga" genom att utfärda en säljoption

Det första antagandet är att den kortfristiga räntan är känd och konstant. Modellens andra antagande innebär att den effektiva marknadshypotesen godtas. Den effektiva marknadshypotesen innebär att all ny information inkorporeras i aktiepriset omedelbart och rationellt. Detta leder till att investerare ej kan göra abnormalt vinster det vill säga att den avkastning som erhålls är den som förväntas för en

⁶² http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/arc/ifrs2/ifrs2_sv.pdf 2005-04-07

⁶³ Ibid

⁶⁴ Ibid

⁶⁵ Black, Fischer & Scholes, Myron, *The pricing of options and corporate liabilities* (1973) s.637 ff

tillgång med denna risk.⁶⁶ Denna typ av hypoteser förväntas inte vara bokstavligen sanna.⁶⁷ Ännu ett antagande som görs i värderingsmodellen är att inga utdelningar lämnas. Detta antagande kommer verkligheten ej att leva upp till i flertalet fall. Antagandet att optionen är en europeisk option innebär att det antas att optionen kommer att behållas till lösendagen, det vill säga det bortses från möjligheten att lösa in optionen under löptiden. Eftersom personaloptioner ofta löses in före sista lösendagen så föreslog FASB, i sitt Exposure Draft angående aktierelaterade ersättningar, att den förväntade tiden till inlösen skall användas snarare än hela löptiden.⁶⁸ Det femte bakomliggande antagandet är att det inte existerar några transaktionskostnader vilket inte är ett rimligt antagande. Modellen antar även att det är möjligt att låna obegränsat till den kortfristiga räntan. Slutligen görs antagandet att investerare är riskneutrala då de kan hedga. Detta antagande håller inte nödvändigtvis i praktiken med avseende på personaloptioner, då det ur företagets synvinkel ej är önskvärt eftersom de försöker uppnå målgemenskap, vilket skulle motverkas om den anställda hedgade sina optioner.

Ett övergripande problem med att använda Black-Scholes, för att värdera personaloptioner, är att modellen ej är utvecklad för detta ändamål. Personaloptioner skiljer sig från vanliga optioner exempelvis vad gäller restriktioner och villkor för inlösen då det till exempel kan förekomma att optionen endast får lösas in om den anställda är kvar i tjänsten. Även med avseende på det faktum att personaloptioner ej kan överlåtas finns det en aspekt som skiljer sig från de optioner som modellen är avsedd för. En sista skillnad som kan nämnas, vilken negativt påverkar tillförlitligheten i beräkningarna, är att personaloptioner vanligtvis har en längre löptid jämfört med vanliga köptioner.⁶⁹ Värderingen av optioner är ett av områdena som EFRAG behandlade i sin utvärdering av IFRS 2. Denna utvärdering skall redogöras för i nästkommande avsnitt.

3.6 EFRAG

EFRAG är en privatinitierad organisation som behandlar redovisningsfrågor. Organisationen startades av de huvudgrupper som har ett intresse av redovisning i Europa det vill säga användarna, de som utfärdar redovisningen samt redovisningsprofessionen. Organisationen har stött den utveckling av internationella redovisningsstandarder som skett när EU-kommissionen beslutade att tillämpa IASBs standarder. Deras främsta syfte är att vara IASB behjälpliga samt att ge tekniska råd om hur deras standarder bör användas i Europa.⁷⁰

⁶⁶ Arnold, Glen, *Corporate Financial Management* (2002) s.604

⁶⁷ Fama, Eugene F., *Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work* (1970) s.383 ff

⁶⁸ Young, C.K., *What's the Right Black-Scholes value?* (1993)

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ <http://www.efrag.org> 2005-04-20

Den 26 april 2004 lämnade EFRAG ett uttalande angående IFRS 2 där de utvärderar denna standard. Uttalandet baseras till stor del på huruvida standarden uppfyller de krav som de kvalitativa kriterierna ställer upp samt kravet på att ge en rättvisande bild. Detta är krav som EU-förordningen ställer på de standarder från IASB som skall implementeras i medlemsstaterna.⁷¹

3.6.1 Värderingsproblematiken

EFRAG ställer sig bakom IASB vad gäller kostnadsföring av optionsprogram, de anser att kostnaden bör erkännas även då de inte regleras med kontanter eller andra tillgångar. När det gäller värderingen till verkligt värde är de av åsikten att det finns anledning till viss oro. Känsligheten och tillförlitligheten i de modeller som finns tillgängliga ifrågasätts, men samtidigt anser de att det trots denna brist vore olämpligt att lämna området oreglerat. I frånvaro av reglering så skulle relevansen, men även tillförlitligheten i de finansiella rapporterna påverkas. Dessutom skulle jämförbarheten och trovärdigheten försämrans genom att företagen skulle bortse från en signifikant del av den totala ersättningen till personalen.⁷²

I värderingsmodeller måste ett antal antagande tas i beaktning för att kunna beräkna det verkliga värdet på optionerna. De olika faktorerna som påverkar värdet måste uppskattas och i detta moment föreligger det naturligtvis viss osäkerhet, dock anser EFRAG att det ofta är fallet att sådana uppskattningar måste göras och att problemet med optionsvärdering ej är större än till exempel med de uppskattningar som måste göras vid goodwill nedskrivning. När bedömningar måste göras så bör lämpliga mättekniker, relevant data samt ledningens omdöme användas för att uppnå goda resultat.⁷³

Vad gäller den negativa inverkan som värderingsproblematiken har på tillförlitligheten så anser EFRAG att denna mildras med hjälp av de extensiva krav på upplysningar som IFRS 2 ställer på företagen. EFRAG lämnade förslag till IASB om att inte begränsa företagen till att använda endast en bestämd värderingsmodell när marknadsvärde ej finns tillgängligt. Detta hör sammades och standarden lämnar valet öppet. Detta är önskvärt eftersom ingen värderingsmodell enligt EFRAG är överlägsen samt då utvecklingen av nya modeller kan göra en specifik modell obsolet. Enligt deras utvärdering så uppfyller standarden de kvalitetskriterier samt kravet på

⁷¹ Jönsson Lundmark, Birgitta, *Övergången till IFRS-EU vill också ha ett ord med i laget* (2004)

⁷² http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/ias/efrag/efrag-2004-04-endorsement-letter_en.pdf, 2005-04-13

⁷³ Ibid

rättvisande bild som EU-förordningen ställt upp. Den praxis som utvecklas när IFRS 2 införs bör enligt EFRAG hållas under uppsikt.⁷⁴

Även andra organisationer har utvärderat IFRS 2, en av dessa är den amerikanska organisationen AAA. För att få ett mer internationellt perspektiv på debatten kring standarden redogörs även för deras synpunkter på Exposure Draft 2 (ED 2), ett förberedande utkast av IFRS 2.

3.7 AAA

AAA är ett privat initiativ som i mars 2003 lämnade en kommentar till IASB angående ED 2, det vill säga det förslag som föregick IFRS 2. Denna kommentar behandlar endast de åsikter som AAA Financial Accounting Standards Committee innehar, alltså inte den position som AAA i sin helhet tar till förslaget. Denna kommitté instämmer i att optionsprogram bör kostnadsföras, dock anser de att det i ED 2 finns vissa brister. I förslaget till behandling av aktierelaterade ersättningar, liksom i den slutgiltiga standarden, görs skillnad i redovisningen mellan kontantreglerade program respektive de som regleras via egetkapitalinstrument. Som tidigare nämnts finns det i IFRS 2 tre olika former för att reglera ersättningen, AAA anser att när denna skillnad görs så får formen gå före innebörden. När åtskillnad görs mellan ersättningsformerna så medför detta att företagen kan komma att anpassa sitt beteende utifrån reglerna. Detta leder enligt AAA inte till en neutral redovisning. AAA förväntar sig att företagen kommer att reagera på skillnaden och förändra sitt beteende för att uppnå önskat utfall vilket skulle kunna medföra att trovärdigheten i rapporterna försämras.⁷⁵

När det gäller värdering vid tilldelningsdagen, som standarden kräver, så föreligger det osäkerhet på grund av de uppskattningar som måste genomföras. Det finns risk att beräkningarna ej blir tillförlitliga, dels på grund av icke-medvetna aktuariella misstag, dels eftersom det finns möjlighet för företagen att medvetet styra faktorerna. Detta är möjligt när värderingen görs vid tilldelningsdagen då optionerna kostnadsförs och periodiseras under intjänandeperioden vilket ej är fallet när värderingen görs på lösendagen. Vid denna typ av värdering så kommer den faktiska skillnaden mellan marknadspriset för aktien och lösenpriset att belasta resultatet, därför kan såväl avsiktliga som oavsiktliga snedvridningar undvikas. Manipulationer kan uppstå då ledningen har incitament att rapportera goda resultat, detta gör värderingen sårbar.⁷⁶

⁷⁴ http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/ias/efrag/efrag-2004-04-endorsement-letter_en.pdf, 2005-04-13

⁷⁵ Maines, Laureen A. *et al Evaluation of the IASB's Proposed Accounting and Disclosure Requirements for Share-Based Payment* (2004)

⁷⁶ Ibid

Genom att företagen måste lämna omfattande upplysningar om de uppskattningar som gjorts kan de osäkerhetsmoment som finns i värderingen begränsas och därmed kan tillförlitligheten förbättras. AAA instämmer i IASBs beslut att lämna valet av värderingsmodell öppet samtidigt som standarden kräver att ett visst antal faktorer skall beaktas. Upplysningarna är också värdefulla för att kunna jämföra olika värderingsmodeller då standarden lämnar valet av lämplig modell till företagen.⁷⁷

Enligt IFRS 2 ska aktierelaterade ersättningar som regleras av egetkapitalinstrument redovisas som eget kapital medan de som regleras med kontanter redovisas som avsättning. AAA har i sin utvärdering av ED 2 kommenterat huruvida de två olika utformningarna av optionsprogram ska redovisas på olika sätt. Kommittén ifrågasätter uppfattningen att de ersättningar som regleras med egetkapitalinstrument inte kan redovisas som avsättning. Den hänvisar till IASBs ramverk där skuld/avsättning definieras som följer:

“A liability is a present obligation of the enterprise arising from past events, the settlements of which is expected to result in an outflow from the enterprise of resources embodying economic benefits.”⁷⁸

I ED 2 ansågs inte aktieoptioner möta definitionen eftersom de inte innebär ett utflöde av ekonomiska fördelar då de inte utgörs av tillgångar eller kontanta medel. Enligt AAA är utflödet av eget kapital att jämföra med en kontant utbetalning och det ska anses vara en ekonomisk fördel då aktieoptionerna värderas som skillnaden mellan marknadsvärdet och det pris som betalas av användaren.⁷⁹

För att bredda det internationella perspektivet ytterligare skall följande avsnitt relatera till kritik och åsikter som har förts fram i debatten internationellt. Framst skall den amerikanska synen på kostnadsföring av optionsprogram och inställningen till kostnadsföring av optionsprogram behandlas.

3.8 Den internationella debatten

I USA har frågan om kostnadsföring av aktierelaterade ersättningar varit på dagordningen vid flera tillfällen. I mitten av 90-talet försökte FASB få igenom ett sådant förslag, men kongressen ingrep och en kompromiss utarbetades så att det

⁷⁷ Maines, Lauren A. *et al Evaluation of the IASB's Proposed Accounting and Disclosure Requirements for Share-Based Payment* (2004)

⁷⁸ Ibid

⁷⁹ Ibid

skulle bli frivilligt för företagen att följa denna rekommendation.⁸⁰ FASB har på nytt lagt fram ett förslag som i stort överensstämmer med IFRS 2, och detta förväntas träda i kraft vid halvårsskiftet 2005. Det har dock återigen blossat upp en livlig debatt och i juli 2004 röstade representanthuset igenom ett förslag som skulle innebära att information om optionsprogrammen endast skulle behöva redovisas i noter. Senaten måste dock ta ställning i frågan, den allmänna uppfattningen är att de röstar emot representanthusets förslag. I så fall kommer även USA att redovisa optionsprogram som en kostnad inom kort. Kostnadsföring har redan accepterats av en stor del av de amerikanska företagen, hälften av företagen på "Standard and Poor 500" kostnadsför redan sina aktierelaterade ersättningar.⁸¹ Det finns dock ett motstånd vilket Hasset och Wallison (2004) ger uttryck för.

3.8.1 Kritik mot kostnadsföring

Hasset och Wallison (2004) har skrivit en artikel som kan anses vara ett inlägg i den amerikanska debatten.⁸² I artikeln argumenterar författarna för varför en kostnadsföring av aktierelaterade ersättningar idag inte är ett bra alternativ. De menar att efter Enron-skandalen 2002 var FASB pressade att ta fram ett regelverk som innebär kostnadsföring av optionsprogram utan att rekommendera en tillfredställande metod för att göra detta. Problemet är att det verkliga värdet ska beräknas och enligt författarna ger de optionsvärderingsmodeller som finns att tillgå idag ingen tillförlitlig värdering. De menar att det visat sig i studier hur Black-Scholes systematiskt övervärderar optioner och att den inte lämpar sig för att värdera instrument som har lång löptid och dessutom inte kan handlas på en öppen marknad. Vidare är det ett problem att den anställde själv har möjlighet att påverka värdet genom sina insatser, vilket en köpare på en öppen marknad inte skulle ha. I och med dessa omständigheter anser de att FASBs resonemang, om kostnadsföring som grundas på ett verkligt värde, är inkonsekvent mot det syfte och de principer om redovisning som FASB själva slagit fast i sin föreställningsram. Bland annat så påverkas tillförlitligheten och jämförbarheten negativt. Det faktum att det inte finns någon tillfredställande värderingsmetod innebär att tillförlitlighetens krav på felfri information inte kan efterlevas. Även jämförbarheten anser författarna vara en hotad princip. När FASB inte specificerar vilken värderingsmodell som ska användas blir det svårt att jämföra olika företags kostnader om de väljer olika metoder. För att investerare ska ha möjlighet att jämföra företagens redovisningar krävs det kunskap om den valda optionsvärderingsmodellen samt insikt i den input modellen kräver. Det fodras även en analys av om de antaganden företagen använder sig av stämmer, vilket kan vara svårt för en investerare att sätta sig in i. Författarna anser även att redovisningen ska vara konsekvent och att detta inte kan upprätthållas om det inte

⁸⁰ Rundfelt, Rolf, *EU och diskussionerna kring IAS* (2004)

⁸¹ Rundfelt, Rolf, *Personaloptioner och världens undergång* (2004)

⁸² Hasset, Kevin & Wallison, Peter, *A Troubling Requirement* (2004)

finns någon bestämd värderingsmetod. Med konsekvent menas att från period till period använda sig av oförändrade principer. Eftersom anledningen till varför ingen metod fastslagits är att det kan utvecklas bättre alternativ i framtiden än de som idag finns att tillgå, så kommer företagen att vara tvungna att byta värderingsmetod vartefter värderingstekniker förbättras.

Hasset och Wallison (2004) belyser den debatt som förs i USA där många företag varnar för att en kostnadsföring av optionsprogram kan leda till att användandet av denna form av ersättning kommer att minska. Genom att göra optionsprogram mindre attraktiva som ersättningsmöjlighet så mixtrar FASB med en mekanism som har varit en bidragande faktor till den höga tillväxten i USA, enligt författarna. De ser att den största fördelen med optionsprogram är att företagen kan undvika de utbetalningar som är associerade med annan typ av ersättning. Detta illustreras med ett exempel, om ett företag måste betala 500 000 USD i lön för att attrahera en chef, så kan denna utbetalning halveras vid ett erbjudande om optioner, om den blivande chefen tror på en stigande aktiekurs. Författarna ser den aktierelaterade ersättningen som en besparing och inte en kostnad.

Slutsatserna av detta resonemang är att så länge det inte finns en tillförlitlig värderingsmodell, medför en kostnadsföring negativa konsekvenser på redovisningens kvalitativa egenskaper. Därför bör en reglering på detta område inte göras i dagsläget. Informationen bör istället redovisas i noter. Denna negativa syn delas dock inte av alla, i nästa avsnitt argumenterar anhängare av kostnadsföring för sin ståndpunkt

3.8.2 Argument för kostnadsföring

Bodie, Kaplan och Merton (2003) anser att debatten angående kostnadsföring av personaloptioner har pågått alltför länge. De skrev en artikel i syfte att slå ned de kritiska röster som höjts och en gång för alla klargöra att företagens optionsprogram bör redovisas som en kostnad.⁸³ Författarna presenterar fyra, enligt dem, vanföreställningar, som kritikerna till kostnadsföring använder i sin argumentation. De anmärker sedan på dessa argument och tillbakavisar dess validitet.

Ett av de argument som författarna anser vara vanföreställningar är att aktieoptioner inte representerar en verklig kostnad. De som hävdar detta tycker att kostnader endast uppkommer vid likvida transaktioner. Bodie, Kaplan och Merton (2003) anser detta vara befängt och att det strider mot ekonomisk logik. Även om det inte

⁸³ Bodie, Zvi, et al, *For the Last Time* (2003)

involverar en kontant betalning, är det frågan om en värdetransaktion och i andra fall då aktier används som betalning för tillgångar är det en självklarhet att redovisa detta som kostnad. Då företag har möjlighet att använda optioner som kompensation och därmed kan betala lägre lön till sina anställda, kommer personalkostnaderna undervärderas om ingen kostnad redovisas. Det blir då omöjligt att jämföra lönsamhet, effektivitet och avkastning på kapital med andra företag som använder sig av olikartade kompensationsmedel.

Det andra argumentet kritikerna använder sig av är att kostnaden för aktieoptioner inte går att uppskatta. De menar att de optionsvärderingsmodeller som finns tillgängliga bara kan värdera optioner som handlas på marknaden och inte personaloptioner. Författarna av denna artikel bedömer dock att det inte blir någon skillnad i kostnaden för den som ger ut optionerna och värdet för mottagaren bör inte bli mycket lägre till följd av saknaden av en marknad. Den finansiella utvecklingen innebär att det idag finns modeller som kan ta hänsyn till olika faktorer som gör optionsvärderingen mer precis. Det är dock enligt författarna så att det inte går att säkerställa ett exakt värde, men det är bättre att försöka uppskatta ett ungefärligt rätt värde än att göra helt fel och inte kostnadsföra överhuvudtaget.

Det tredje kritiska argumentet handlar om att informationen i noterna, som fanns innan kravet på kostnadsföring, är tillräcklig för att uppnå öppenhet i redovisningen. Bodie, Kaplan och Merton (2003) anser att det är stor skillnad på upplysningar i noter och redovisning i resultat- och balansräkning, till exempel kan värdena i noter ofta vara mindre tillförlitliga. Jämförelsemöjligheten mellan företagen är också sämre vid denna typ av upplysningar. När kostnaden syns i resultatet blir det lättare att få fram underlag vid beräkning av nyckeltal och så vidare.

Slutligen diskuteras huruvida kostnadsföring av aktieoptioner kommer att skada unga företag. De som instämmer i denna synpunkt, att det kommer att bli mindre fördelaktigt på grund av en kostnadsföring, säger emot sig själva om de även håller med om det tredje argumentet, enligt författarna till artikeln. Om kritikerna anser att upplysningar i noter ger fullständig information borde det inte bli några marknadseffekter, som kan skada företagen vid en redovisning över resultat- och balansräkning, marknaden skulle ju i så fall ha samma information som tidigare varit tillgänglig.

Den främsta svårigheten Bodie, Kaplan och Merton (2003) finner i tillämpningen av krav på kostnadsföring är att upprätthålla matchningsprincipen. Enligt författarna är det besvärligt att ta reda på när de framtida ekonomiska fördelarna, som optionskostnaden ska matchas med, uppkommer. Därför förespråkar de en linjär

periodisering. Avslutningsvis vidhåller författarna att personaloptioner är ett starkt incitament för de anställda på företaget att prestera, men de ekonomiska effekterna bör redovisas i företagets finansiella rapporter.

3.8.3 Sammanfattning av debatten

Dessa två inlägg i den internationella debatten illustrerar de motstridiga åsikter som finns angående kostnadsföring av optioner. Båda sidor argumenterar övertygande för sin ståndpunkt och anhängare sluter upp bakom de båda ståndpunkterna. Kritikerna av kostnadsföring har tidigare varit inflytelserika då de hindrat tidigare förslag till normgivning på området, men vem som får sista ordet denna gång återstår att se då FASBs krav på kostnadsföring står för dörren. Bodie, Kaplan och Merton (2003) anser att tillförlitligheten och jämförbarheten förbättras med kostnadsföring medan Hasset och Wallison (2004) hävdar motsatsen. När IASB tar fram nya standarder skall dessa överensstämma med föreställningsramens kvalitativa egenskaper som följande avsnitt kommer att behandla.

3.9 Redovisningens föreställningsram

Föreställningsramen, eller referensramen, utarbetades i USA av FASB under 1970-talet och kan sägas vara ett försök att tillhandahålla en teoretisk struktur för redovisningen.⁸⁴ I detta avsnitt redogörs för FASBs referensram och de kvalitativa egenskaper den innefattar.

Det finns en rad syften med att ha en referensram. Som nämnts ovan skall den underlätta ekonomiskt beslutsfattande samt ligga till grund för normgivningen. Den skall också underlätta vid tolkning av normer då det finns flera olika tolkningsmöjligheter. Föreställningsramen är tänkt att fylla det tomrum som inte är standardiserat. Vid upprättande av finansiella rapporter skall referensramen kunna användas för att försäkra sig om att dessa upprättas enligt god redovisningssed. I referensramen diskuteras redovisningens syften. Definitioner på balans- och resultaträkningens olika poster, kapitalbegrepp och kriterier för redovisning och mätning ingår också. Referensramen ställer upp ett antal kvalitativa egenskaper som måste uppfyllas för att informationen skall vara användbar, dessa presenteras nedan.⁸⁵

⁸⁴ Wolk Harry I. *et al Accounting Theory* (2004) s.196

⁸⁵ Belkaoui, Ahmed, *Accounting Theory* (1985) s.180ff

3.9.1 Begriplighet

Egenskapen begriplighet är överordnad de andra. Informationen måste gå att förstå för läsaren. Underförstått i detta kriterium är dock att läsaren skall vara kunnig inom redovisning. Ansvaret för att inhämta denna kunskap ligger helt hos läsaren. Det nämns i referensramen att information som kan vara för komplex för en del användare inte skall uteslutas om den anses vara relevant för beslutsfattandet. Fördelarna med informationen skall vara så stora att kostnaderna för att ta fram den kan anses vara befogade.⁸⁶

3.9.2 Relevans

Relevant information kan sägas vara sådan information som har en inverkan på målen, förståelsen eller beslutsfattandet.⁸⁷ I relevanskriteriet ingår att användaren av de finansiella rapporterna skall kunna göra en bedömning av företagets historiska utveckling, dess nuvarande ställning och vilken framtid de går till mötes. Användaren skall också kunna använda informationen för att bekräfta eller revidera tidigare förväntningar.⁸⁸

3.9.3 Tillförlitlighet

Kraven på tillförlitlighet kan delas in i tre underkategorier. Informationen skall ge en korrekt bild, vara verifierbar och objektiv. Med korrekt bild menas att vi mäter det som vi avser att mäta. Detta kallas också validitet. Mätningen skall inte vara subjektiv, utan få samma resultat oavsett vem det är som mäter, så länge samma metod används och samma förutsättningar råder. Detta är verifierbarhetskravet. Informationen skall också vara objektiv, varken mätningen eller presentationen av informationen får vara vinklad för att uppnå ett visst syfte.⁸⁹

3.9.4 Jämförbarhet

Jämförbarhetskriteriet behandlar två olika aspekter. Redovisningen skall vara utformad så att jämförelser kan göras mellan olika tidpunkter för företaget. Detta hindrar dock inte företaget från att förändra och förbättra sin redovisning.⁹⁰ De måste i så fall påvisa att det nya redovisningssättet är att föredra. Redovisningen skall också möjliggöra jämförelser mellan företag. För att jämföra olika företag behövs standardiserade redovisningsnormer och enhetliga regler. Standardiseringen får dock

⁸⁶ Wolk Harry I. *et al Accounting Theory* (2004) s.199

⁸⁷ Hendriksen, Eldon & Van Breda, Michael, *Accounting theory* (1991) s.133

⁸⁸ *Ibid*, s.134

⁸⁹ Belkaoui, Ahmed, *Accounting Theory* (1985) s.195f

⁹⁰ *Ibid* s.196

inte bli för rigid då detta kan medföra att kostnaderna för redovisningen överstiger de fördelar som regleringen medför.⁹¹

Den helhet som referensramen leder till har i syfte att få den finansiella informationen att få en så rättvisande bild som möjligt. I avsnittet nedan beskrivs detta begrepp och dess innebörd.

3.10 Rättvisande bild

Rättvisande bild härstammar från den anglo- amerikanska doktrinen, där redovisningsprofessionen har starkare inflytande än regleringen.⁹² Begreppet innebär att information skall vara sanningsenlig och presenteras utan vinkling. Vikt läggs vid att presentera den finansiella informationen på ett sätt som underlättar för investeringsbeslut, till skillnad från att till punkt och pricka följa lagar och normer. Rättvisande bild kan sägas vara att sätta ekonomisk innebörd före legal form.⁹³

De föregående avsnitten har behandlat ämnesrelaterade frågor det vill säga med koppling till redovisning enligt IFRS 2. I kapitlets sista avsnitt kommer en socialantropologisk teori att presenteras, med hjälp av denna kan de empiriska resultaten förklaras i förhållande till den internationella debatten.

3.11 Laboratory Life: The Social constructions of Scientific Facts

Bruno Latour och Steve Woolgar är två antropologer som utvecklat en teori om hur vetenskapliga fakta konstrueras. Genom en undersökning i ett laboratorium, där Latour spenderade 21 månader med att studera forskningsarbetet, kunde de presentera en teori om hur fakta uppstår. De kom fram till att vetenskapliga fakta konstrueras snarare än upptäcks. Uttalanden och påståenden modifieras för att slutligen anta karaktären av fakta eller förkastas. Faktakonstruktion är alltså resultatet av en social process.

Latour och Woolgar (1986) har i sin teori om vetenskapliga fakta, förklarat hur dessa är resultatet av sociala konstruktioner. Olika påståenden befinner sig ständigt i olika steg i denna konstruktionsprocess. Det finns i denna process olika parter som driver påståendet åt olika håll i det kontinuum som konstruktionsprocessen utgör. Fem olika nivåer som ett påstående kan anta har identifierats och kontinuumet består av allt från spekulativa uttalanden till outtalade påståenden som antagit en faktaliknande status. Genom språket som används när ett påstående refereras indikeras var i

⁹¹ Wolk Harry I. *et al Accounting Theory* (2004) s. 141

⁹² Wolk Harry I. *et al Accounting Theory* (2004) s. 658

⁹³ *Ibid* s. 658

processen ett specifikt påstående befinner sig.⁹⁴ Ett arguments status i processen, vid en viss tidpunkt, avgörs av de olika sidornas styrka, genom att citera, referera och låna kan parterna driva processen åt endera hållet. Målet är att andra forskare ska använda sig av eller referera till ett visst påstående vilket för påståendet närmare ett faktaliknande status.⁹⁵ En stabilisering av ett påstående innebär att alla referenser till tid, plats och andra omständigheter vid faktaproduktionen försvinner.⁹⁶ Detta innebär att en användare av ett påstående är så övertygad om dess existens att ingen referens krävs, de används implicit i argumentation för något annat påstående.⁹⁷ Verkligheten kan inte användas för att förklara varför ett argument antar karaktären av fakta eftersom det som finns där ute, det vill säga ”verkligheten” är konsekvensen av forskningsarbetet snarare än orsaken.⁹⁸

Studien baseras på livet i ett laboratorium men enligt Latour och Woolgar (1986) är den enda skillnaden att de undersökta forskarna har ett laboratorium medan författarna har en text.⁹⁹ Teorin om hur fakta konstrueras kommer att användas i uppsatsens sista kapitel för att förklara de empiriska resultaten.

3.12 Kapitelavslutning

I detta kapitel har IFRS 2 redogjorts för, vilket syftar till att ge en meningsfull bakgrund till den förändring av redovisningen som företagen genomgår. Av samma skäl har vi funnit det lämpligt att kort presentera den tidigare rekommendationen som företagen följt när det gäller aktierelaterade ersättningar. Redovisningsteorin behandlar de principer som hänsyn tas till vid redovisning av optioner samt väsentliga begrepp. Ett avsnitt om optionsvärderingsmodellen Black-Scholes har inkluderats, då dess antaganden kan innebära vissa problem vid värdering av personaloptioner. Vidare har AAAs och EFRAGs syn på standarden presenterats samt deras farhågor och förhoppningar angående implikationerna av standarden. Den internationella debatten har redogjorts för genom två artiklar med motstridiga åsikter. FASBs föreställningsram som i stort överensstämmer med IASBs, har beskrivits då denna anger de kvalitativa egenskaper som IFRS 2 måste leva upp till. Avslutningsvis behandlades en teori om hur vetenskapliga fakta konstrueras.

Den genomgång av relevant litteratur på ämnesområdet som detta kapitel tagit upp skall bidra till en meningsfull tolkning av den empiri som redovisas i det kommande

⁹⁴ Latour, Bruno & Woolgar, Steve *Laboratory Life: The construction of Scientific Facts* (1986) s.75ff

⁹⁵ Latour, Bruno & Woolgar, Steve *Laboratory Life: The construction of Scientific Facts* (1986) s.86

⁹⁶ Ibid s.87

⁹⁷ Ibid s.76

⁹⁸ Ibid s.180ff

⁹⁹ Ibid s. 257

kapitlet. De olika delområden som behandlats i detta kapitel medverkar med olika infallsvinklar och kan därmed belysa specifika karakteristika som finns i materialet.

4. RESULTATREDOVISNING

Kapitlet kommer att behandla det material som intervjuerna gett upphov till. Då vi undersökt dels fallföretag dels revisionsbyråernas syn på den nya regleringen av aktierelaterade ersättningar kommer dessa att behandlas i två olika avsnitt. Respondenternas svar kommer att struktureras i fyra olika temaområden. Genom denna presentationsteknik skall förhoppningsvis de skillnader och likheter som uppträder i svarmaterialet att synliggöras.

4.1 Inledning

Empirin består dels av intervjumaterial från våra fyra fallföretag; Active Biotech, Anoto Group, Boliden samt Gambro, dels av intervjumaterial från revisionsbyråerna Deloitte&Touche och KPMG. I appendix A finner läsaren information från fallföretagens årsredovisningar om respektive företags verksamhetsområde samt de optionsprogram som finns på företagen.

För att förbättra förståelsen för de problem och effekter som IFRS 2 ger upphov till i företagen så har, utöver fallföretagen, även två revisionsbyråer intervjuats angående dessa. Eftersom revisionsbyråerna har flera kundföretag skapar den samlade erfarenheten från dessa en bred kunskapsbas om hur företagen hanterar övergången och tillämpningen av IFRS 2. Detta perspektiv kan uppdaga ytterligare aspekter som inte framkommer genom intervjuer med enbart fallföretagen. Fyra olika temaområden har valts för att belysa fallföretagens intervjusvar. Dessa temaområden strukturerar ett material som utgörs av olika slag av intervjumetoder, genom att presentera empirin på detta sätt kan en viss kontinuitet uppnås. Efter respektive presentation av empiri följer en tolkning av materialet med hjälp av den genomgångna litteraturen. Empirin kommer att tolkas genom att vi ställer revisionsbyråns syn på ämnesområdet i förhållande till fallföretagens. Genom detta upplägg skall förhoppningsvis mönster kunna urskiljas, vilka kan ge svar på forskningsfrågorna och därmed uppnå syftet med uppsatsen.

I nedanstående avsnitt används begreppen ”företag” samt ”fallföretag” för att åsyfta endast de fyra fallföretagen Active Biotech, Anoto Group, Boliden samt Gambro. Revisionsbyråerna är ej inkluderade i vare sig beteckningen ”fallföretag” eller ”företag” om inte detta framkommer i texten. När revisionsbyråernas och företagens namn används så avses respondentens egen uppfattning, denna överensstämmer ej nödvändigtvis med den åsikt som revisionsbyrå eller företagen innehar.

4.2 Kunskap och förberedelse i övergångsprocessen

De undersökta företagen har alla under 2003 och 2004 förberett sig på att börja använda IFRS. Då det är flera standarder som börjar gälla den 1 januari 2005, har företagen behövt förbereda sig för att använda samtliga av de standarder som varit relevanta för företagen i fråga. IFRS 2 har varit en del av denna förberedelse. Information om standarden har företagen inhämtat främst från sina revisorer. Dessa har använts som bollplank och för att svara på specifika frågor. Oklarheter i implementeringen har också diskuterats internt inom företagen för att på så sätt hitta den bästa lösningen på problemen. I Active Biotech och Anoto Group har redovisningsansvariga varit på seminarier och utbildningar som behandlat övergången till IFRS för att ytterligare inhämta kunskap. Boliden har startat ett speciellt IFRS projekt för att uppfylla kraven som ställs på deras redovisning i och med införandet av IFRS. Tre av fallföretagen, Active Biotech, Anoto Group och Boliden, använder sig av extern part för att värdera sina optionsprogram.

Implementeringsprocessen ute i företagen har inte gått helt smärtfritt. Företagen har dock mött problemen lite olika. I Active Biotech rådfrågades revisorer fortlöpande och problem som uppstått under övergången har lösts av dessa. Active Biotech drog ner på personalen men lät den uppsagda personalen behålla sina optioner. Hur detta skulle redovisas var en så komplicerad fråga att revisionsbyrån fick vända sig till experter på Londonkontoret för att få svar. För Anoto Group har revisorerna inte haft en lika aktiv roll. De har bidragit med kunskap, men företaget har själv designat redovisningsstrukturen i koncernen. Revisorerna har bidragit med rätt kompetens för att företaget själva skall kunna hantera övergången. Gambro har fått support från en revisionsbyrå, men har skött merparten av implementeringen själva. De har haft en projektgrupp som jobbat med hur de skall redovisa värderingen av optionsprogrammen, och med hur säkringar skall redovisas.

Bland de svårigheter i implementeringen som de revisionsbolag vi intervjuat upplever att de och företagen har, är klassificeringen av optionsprogram. Det kan vara svårt att avgöra hur ett program skall redovisas, då det finns svårigheter att avgöra om avtalsvillkoren ändrats under löptiden eller om programmet kan regleras med antingen kontanter eller egetkapitalinstrument. Detta problem har dock inte nämnts av företagen. Revisionsbyrån KPMG har sett att företag som träffas av IFRS 2 har behövt hjälp i stor utsträckning med värdering och klassificering av programmen, men också med tolkning av standarden.

4.2.1 Slutsatser om kunskap och förberedelse i övergångsprocessen

Utifrån våra intervjuer kan vi se att företagen ej anser sig besitta tillräcklig kunskap för att lösa alla de problem som uppkommer när de skall börja använda den nya

standarden. De har kontinuerligt fått hjälp från sina revisorer, både i förberedelse och i implementering. IFRS 2 ses av både företag och revisorer som en komplicerad standard, och efter att själva gått igenom den inför detta arbete kan vi instämma i denna kritik. Att anpassa sin redovisning efter standarden är både tidskrävande och kostsamt. I Boliden går man så långt att man anser att de positiva egenskaperna standarden har överskuggats av de kostnader som uppkommer av att följa den.

På grund av bristande kunskap i optionsvärdering, eller på grund av otillräckliga resurser, har vissa av företagen lagt ut ansvaret att värdera deras optionsprogram på externa parter. Företagen har därmed ansett att de säkrat objektiviteten i bedömningarna och att dessa därmed har en ökad tillförlitlighet. På revisionsbyråerna har det uppmärksammats att företagen ibland för godtroget accepterat dessa antaganden och att dessa i vissa fall kan ha medfört att beräkningarna blivit felaktiga. Detta kan illustreras av att företag ibland inte är medvetna om hur värderingen gått till, vilket skulle kunna innebära ett problem då företagen ej tar optimala beslut angående valet av värderingsmodell.

Revisorerna har sett att det kan uppstå problem vid klassificering av optionsprogram. AAA anser att det hade varit bättre att redovisa optionsprogram med olika regleringsform på samma sätt,¹⁰⁰ detta hade löst klassificeringsproblemet. Att företagen inte har uppmärksammat detta problem kan innebära att det finns en kunskapslucka, att de inte är medvetna om att det finns ett klassificeringsproblem. Det kan också innebära att företagen har uppmärksammat klassificeringsproblemen men inte anser att det är en stor fråga.

Kunskapen om IFRS 2 påverkas av att standarden är ny men också av det faktum att externa parter sköter det praktiska arbetet. Detta påverkar även värderingsproblematiken som beskrivs nedan.

4.3 Värdering av optionsprogram

Värdering av optionsprogrammen är en väsentlig komponent i implementeringsprocessen vilket medfört att denna del har tilldelats ett eget temaområde. Detta temaområde kommer att behandla vilka optionsvärderingsmodeller som företagen använder sig av. I en optionsvärderingsmodell så finns det parametrar som måste uppskattas för att ett verkligt värde på optionerna skall kunna beräknas. Nedan kommer en presentation

¹⁰⁰Maines, Laureen A. *et al* Evaluation of the IASB's Proposed Accounting and Disclosure Requirements for Share-Based Payment (2004)

av hur detta sker i företagen och hur dessa uppskattningar enligt respondenterna påverkar säkerheten i värderingen.

Eftersom det i samtliga fallföretag ej finns marknadspriser på personaloptionerna att tillgå så är någon sorts optionsvärderingsmodell tvungen att användas för att approximera detta värde. Gemensamt för tre av fallföretagen är att de nyttjar Black-Scholes modellen för detta syfte. På Boliden är respondenten ej helt säker på vilken modell som använts då de överlämnat värderingen till experter. Active Biotech och Anoto Group har även de tagit en extern part till hjälp för att beräkna det verkliga värdet på sina optionsprogram. Den externa part som de använt sig av är Handelsbanken. Uppskattningen av de parametrar som ingår i modellen har därmed skett utanför företagen vilket enligt respondenterna bidrar till att skapa ett objektiva värde på optionsprogrammen samt att säkerheten i de antaganden som värderingen kräver ökar. Detta faktum har även medfört för Active Biotech att kunskapen om hur värderingen sker och hur parametrarna uppskattas är begränsad och att de därmed förlitar sig på den externa partens kompetens att göra de bedömningar som krävs. På Anoto Group så bedöms beräkningen bli så säker som den kan då det är en seriös part som genomfört denna, samtidigt påpekar respondenten att det trots allt är en modell. På Boliden så tror respondenten att de antaganden som måste göras i beräkningarna säkert kan skapa osäkerhet i värderingen men kan dock inte specificera hur.

Den optionsvärderingsmodell som dominerar bland företagen är, som nämnts ovan, Black-Scholes. Vad gäller värderingsmodellens lämplighet för att värdera personaloptioner, så finns det vissa tveksamheter. Black-Scholes är ej avsedd för att värdera personaloptioner vilket respondenten på Deloitte&Touche påpekat. De antaganden som måste göras är anpassade för att värdera europeiska optioner vilket medför att de vid värdering av personaloptioner kan skapa osäkerhet. På grund av de omfattande upplysningskraven som finns i IFRS 2 så är troligen risken för manipulation ej särskilt stor enligt respondenten på KPMG. Alla de parametrar som krävs i värderingen skall anges, detta medför att det är möjligt att göra en överprövning och därmed minskar risken för subjektivitet. Det finns dock alltid ett visst mått av osäkerhet inbyggt när verkligt värde skall beräknas vilket såväl respondenten på KPMG som Deloitte&Touche hävdar, detta är ofta ett problem enligt en av respondenterna på revisionsbyråerna. Företagen söker ofta hjälp utifrån för att genomföra dessa beräkningar, enligt revisionsbyråernas uppfattning. Enligt respondenten på KPMG kan det, både när extern part används såväl som när företagen genomför värderingen själva, förekomma felaktigheter och tolkningsfel.

4.3.1 Slutsatser om värdering av optionsprogram

Två huvudområden kommer att behandlas i detta avsnitt. Dels kommer säkerheten i optionsvärderingsmodellernas parametrar att diskuteras utifrån de olika parternas perspektiv dels kommer avsnittet att ta upp lämpligheten i att använda den dominerande optionsvärderingsmodellen Black-Scholes för att värdera optionsprogram i företag.

4.3.1.1 Parametrar

Värderingen av personaloptionerna har i majoriteten av de undersökta företagen skett genom att optionsvärderingsmodellen Black-Scholes använts. EFRAG anser att tillförlitligheten och känsligheten i de tillgängliga optionsvärderingsmodellerna ej är optimal.¹⁰¹ Detta faktum är dock ett område som företagen ej verkar se som problematiskt. Säkerheten i uppskattningen av de parametrar som ingår i modellen är en av de faktorer som påverkar tillförlitligheten i beräkningarna.

Enligt AAA så finns det en risk att beräkningarna ej blir tillförlitliga på grund av aktuariella misstag, såväl avsiktliga som oavsiktliga. Dessa avsiktliga manipulationer kan uppstå då ledningen har incitament att förbättra företagets resultat.¹⁰² Vad gäller oron från AAAs sida för eventuella avsiktliga beräkningsmisstag så kan dessa minimeras när beräkningarna sker via en extern part då dessa inte har incitament att manipulera de parametrar som ingår i modellen. I detta hänseende så påverkas alltså tillförlitligheten på ett positivt sätt eftersom en faktor som kan ge en negativ inverkan på tillförlitligheten elimineras. För det av fallföretagen som genomför dessa beräkningar internt kvarstår dock osäkerheten huruvida det förekommit några sådana misstag. På revisionsbyrån KPMG anses det inte för troligt att avsiktliga misstag kommer att utgöra ett stort problem framförallt på grund av de extensiva upplysningskrav som finns i standarden. Dessa upplysningar som företagen måste redovisa medför en möjlighet för en utomstående intressent att genomföra en överprövning, vilket bidrar till att förbättra säkerheten i värderingen av optionsprogrammen. Organisationerna EFRAG¹⁰³ och AAA¹⁰⁴ anser, i likhet med respondenten på KPMG, att den negativa inverkan som värderingsproblematiken har på tillförlitligheten mildras på grund av de omfattande upplysningskraven. Enligt tillförlitlighetskriteriet i IASBs referensram skall mätningen ej vara subjektiv utan ge samma resultat oavsett vem som genomför beräkningen, detta är det så kallade

¹⁰¹ http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/ias/efrag/efrag-2004-04-endorsement-letter_en.pdf, 2005-04-13

¹⁰² Maines, Lauren A. *et al Evaluation of the IASB's Proposed Accounting and Disclosure Requirements for Share-Based Payment* (2004)

¹⁰³ http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/ias/efrag/efrag-2004-04-endorsement-letter_en.pdf, 2005-04-13

¹⁰⁴ Maines, Lauren A. *et al Evaluation of the IASB's Proposed Accounting and Disclosure Requirements for Share-Based Payment* (2004)

verifierbarhetskravet.¹⁰⁵ På grund av de uppskattningar som måste göras när optioner värderas förekommer det ett visst mått av subjektivitet enligt såväl Deloitte&Touche, KPMG som EFRAG. Det är enligt dessa alltid ett visst mått av osäkerhet inbyggt när verkligt värde skall beräknas då det ingår element där bedömningar krävs. Revisionsbyråerna och fallföretagen verkar vara samstämmiga när de bedömer att risken för att avsiktliga misstag begås som låg. Upplysningskraven bör förebygga de avsiktliga misstagen och kan därmed bidra till större säkerhet i beräkningarna dock kan de oavsiktliga misstagen kvarstå trots dessa krav. Slutsatsen vi kan dra är att medvetna misstag troligen inte kommer att vara en faktor som påverkar redovisningens tillförlitlighet i någon större utsträckning.

När det gäller de oavsiktliga misstagen så menar ett av de fallföretag som använder sig av en extern part för värdering att eftersom en utomstående professionell part sköter beräkningarna så bör det leda till större säkerhet i värderingen. En av revisionsbyråerna har dock uppmärksammat att det existerar felaktigheter i beräkningarna inte bara när företagen genomför dessa internt utan det förekommer även när en utomstående part anlitas. Detta indikerar att tillförlitligheten i beräkningarna inte nödvändigtvis kan säkerställas enbart genom att anlita en extern part. Här kan vi alltså se en viss skillnad i företagens och revisionsbyråernas uppfattning om hur de oavsiktliga misstagen kan undvikas. Sammanfattningsvis kan sägas att de avsiktliga misstagen förebyggs av åtminstone två faktorer, upplysningskraven samt i förekommande fall när en extern part anlitas. Däremot så kan de oavsiktliga misstagen innebära att tillförlitligheten i värderingen påverkas negativt.

4.3.1.2 Val av värderingsmodell

Det andra huvudområdet som kommer att behandlas i detta temaområde är som tidigare nämnts huruvida det är lämpligt att företagen använder sig av optionsvärderingsmodellen Black-Scholes för att värdera sina personaloptioner. Hendriksen och Van Breda (1991) anser att det enda teoretiskt korrekta alternativet är värdet av de anställdas tjänster vid tilldelningen av optionerna. Eftersom detta värde torde vara svårt att beräkna i praktiken så får marknadsvärdet användas, vilket approximeras med det verkliga värdet.

Standarden lämnar valet av optionsvärderingsmodell öppet för företagen att välja en passande modell för deras optionsprogram. Både EFRAG¹⁰⁶ och AAA¹⁰⁷ ger uttryck

¹⁰⁵ Hendriksen, Eldon & Van Breda, Michael, *Accounting theory* (1991) s.138

¹⁰⁶ http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/ias/efrag/efrag-2004-04-endorsement-letter_en.pdf, 2005-04-13

¹⁰⁷ Maines, Lauren A. *et al Evaluation of the IASB's Proposed Accounting and Disclosure Requirements for Share-Based Payment* (2004)

för åsikten att det är lämpligt att låta företagen själva avgöra vilken värderingsmodell som skall användas eftersom de anser att det ej finns någon överlägsen modell för närvarande som kan användas för detta syfte. På KPMG poängteras att standarden lämnar valet av värderingsmodell öppet vilket kan leda till att bättre modeller utvecklas. I denna valmöjlighet ser dock författarna Hasset och Wallison (2004) ett problem då de anser att jämförbarhetskriteriet blir lidande. Då majoriteten av våra fallföretag använder sig av samma värderingsmodell samt att revisionsbyråerna uppger att Black-Scholes dominerar ute i företagen så verkar valmöjligheten ej medföra att jämförbarhetskriteriet blir lidande. Beroende på om valet av modell är väl underbyggt, med övervägande om vilken modell som är mest lämpad för att värdera det enskilda företags optionsprogram, så påverkas redovisningens tillförlitlighet.

I de undersökta fallföretagen är Black-Scholes den dominerande värderingsmodellen trots att denna modell är utvecklad för att värdera europeiska optioner vilka inte är helt jämförbara med personaloptioner. Bodie, Kaplan och Merton (2003) anser dock inte att detta problem skall överdrivas. De hävdar att de faktorer som fallerar inte har så stor inverkan på värderingen att det finns skäl att helt avstå från den.¹⁰⁸ I detta instämmer inte Hasset och Wallison (2004) som hävdar att modellen inte skapar en tillförlitlig värdering och att Black-Scholes systematiskt övervärderar dessa optionsprogram. De menar vidare att det är ett problem att de anställda kan påverka värdet på optionerna och att de vanligtvis har en längre löptid än de optioner som modellen är avsedd för.¹⁰⁹ De bakomliggande antagandena kan innebära att modellen, då den ej är anpassad för ändamålet, påverkar tillförlitligheten negativt. Detta är dock ett faktum som inte uppmärksammas som ett problem hos något av de fallföretag som intervjuats trots att omständigheten uppmärksammas i standarden, främst med avseende på det faktum att det i modellen görs ett antagande om att värderingen gäller en europeisk option. Företagen verkar ej ha tagit värderingsmodellens tillkortakommanden i beaktning när de valt vilken modell som skall användas för att beräkna det verkliga värdet. På revisionsbyrån Deloitte&Touche så menar respondenten att det är ett problem att Black-Scholes modellen, som dominerar ute i företagen, ej är avsedd för personaloptioner. Det föreligger alltså en viss åtskillnad i att revisionsbyråerna reflekterar över de nackdelar som finns med Black-Scholes vilket inget av fallföretagen gett uttryck för. Eventuellt kan detta bero på ett liknande resonemang som Bodie, Kaplan och Merton (2003) för angående det faktum att det är bättre att göra en ungefärlig uppskattning än att helt utelämna den.¹¹⁰ Om valet av värderingsmodell i företagen sker slentrianmässigt och utan eftertanke skulle detta kunna leda till att uppskattningen av verkligt värde ej blir optimalt i förhållande till dess fulla potential.

¹⁰⁸ Bodie, Zvi, *et al*, *For the Last Time* (2003)

¹⁰⁹ Hasset, Kevin A. & Wallison, Peter J. *A Troubling Requirement* (2004)

¹¹⁰ Bodie, Zvi *et al* *For the Last Time* (2003)

Det är viktigt att värderingen av optionsprogram är tillförlig då den ligger till grund för hur stor kostnad som ska redovisas. Huruvida kostnadsföringen påverkar företagets framtida utfärdande av optionsprogram behandlas nedan.

4.4 Påverkan på optionsprogram

I och med kostnadsföringen av optionsprogram kan frågan ställas huruvida utfärdandet av dessa kan komma att påverkas. Kommer företagen att ta hänsyn till den nya standarden med tanke på utformning och omfattning av framtida incitamentsprogram? Denna typ av ersättningsmöjlighet kan vara viktig för ett företags attraktionskraft på personal, eventuellt kan den rollen komma att förändras på något sätt.

Hur stora kostnader IFRS 2 ger upphov till skiljer sig åt i de olika företagen beroende på omfattning av optionsprogrammen, även åsikterna om kostnadsföring av optionsprogram skiljer sig åt. Alla företag är överens om att information om effekterna ska vara tillgänglig i årsredovisningen men Anoto Group anser till skillnad från de andra att det inte hör hemma i resultaträkningen eftersom det inte är en kostnad för företaget. Anoto Group betraktar det som en kostnad för aktieägarna då det är de som får ta den faktiska kostnaden i form av utspädning av sitt aktieinnehav. De övriga företagen har inte framhållit denna åsikt, istället menar Active Biotech att det nu kommer fram att det verkligen är en kostnad som det tidigare inte tagits hänsyn till. För Active Biotech är detta den största negativa resultateffekten av IFRS, men trots detta är kostnadsföringen inget som tagits hänsyn till vid beslutet att ha optionsprogram. Gambro anser inte att det är den faktiska kostnaden som utgör det största problemet utan snarare fluktuationerna i kostnaderna som uppstår vid hedging-åtgärder, till följd av optionsprogrammen. Boliden anser själva att kostnaden inte har en stor påverkan för företaget. Inget av fallföretagen ger uttryck åt att den negativa resultateffekten utgör ett problem.

Active Biotechs nuvarande optionsprogram började diskuteras under hösten 2003 och redan då visste företaget hur IFRS 2 skulle påverka redovisningen och vilken kostnad detta skulle medföra. Effekterna fanns med i beslutsunderlaget men inverkade inte på val av regleringsform av dessa optionsprogram. Inte heller Anoto Group lät sig influeras av den nya standarden och de tror inte heller att framtida beslut om optionsprogram kommer att påverkas av denna, vilket Active Biotech lämnar en öppning för trots att de inte kan peka ut någon särskild åtgärd. Gambro kommer eventuellt att sträva mot en större användning av optionsprogram som regleras med egetkapitalinstrument. Idag är merparten av deras program kontantbaserade. Boliden tror att många företag på grund av komplexiteten i den nya

standarden kommer att avstå ifrån att använda sig av aktierelaterade ersättningar. Att företag skulle bli mer restriktiva i antalet optionsprogram med anledning av IFRS 2 anser dock inte de andra företagen. De ser inte någon sådan trend i omvärlden och inte heller att den frågan skulle komma upp till diskussion i överläggningar av nya incitamentsprogram.

De tre företag som nämner syftet med incitamentsprogrammen påtalar möjligheten att locka till sig önskvärd personal och viljan att dela resultatutveckling och börsuppgång med medarbetarna. Boliden framhäver att belöningssystem bidrar till att företaget kan bemanna sig på ett önskvärt sätt, medan Active Biotech betonar medarbetarnas möjlighet att ta del av företagets framgångar. Anoto Group anser att det är ett sätt att få kvalificerad personal men att denna form av incitament fallit bort lite de senaste åren. Anoto Group har även erbjudit sin personal optioner mot en frivillig lönesänkning.

Varken Deloitte&Touche eller KPMG kan se någon trend mot att företagen utfärdar färre optionsprogram till följd av IFRS 2. De öppnar för att det skulle kunna resultera i att företagen bli mer restriktiva, men det är svårt att uttala sig om och inga sådana tecken har uppvisats. Däremot tror de att utformningen av incitamentsprogram kan förändras i och med kostnadsföringen. Deloitte&Touche påpekar dock att tanken med IFRS 2 är att den ska vara heltäckande och att den ska vara neutral till regleringsformen av optionsprogram. Det kan ändå vara så att eftersom vissa program tidigare inte kostnadsförts så kan en påverkan ändå ligga nära till hands, trots att flera andra faktorer också inverkar. KPMG ser att det finns en möjlighet att företagen kan komma att använda sig mer av program som är egetkapitalbaserade eftersom den maximala kostnaden är känd. I de kontantreglerade där inga tak sätts, kan däremot kostnaden bli hur stor som helst, beroende på utvecklingen av aktiepriset. Vidare tror KPMG att företagen kommer att försöka utforma optionsprogram som skapar jämna kostnader över tiden. Program som inte har en jämn kostnadsfördelning kan till exempel utformas så att den anställde det första året får hundra optioner, det andra året fås hundra till, tredje året hundra till och så vidare. De tjänas alltså in successivt under vestingperioden. Detta innebär att kostnaden för de första hundra optionerna bara fördelas över ett år, de följande hundra fördelas över två år och så vidare. Kostnader under det första året blir därmed högre för att sedan avta under nästkommande år. Företagen kommer troligen att försöka undvika denna effekt och satsa på program som medför en jämnare kostnadsfördelning.

4.4.1 Slutsatser kring påverkan på optionsprogram

Denna diskussion, om ämnesområdet påverkan på optionsprogram, kommer att behandla tre effekter som företagen bör förhålla sig till. Först diskuteras huruvida företagen kommer att nyttja optionsprogram i samma utsträckning när hänsyn tas till IFRS 2. Därefter avhandlas hur kostnadsbilden kan komma att påverka utformningen av optionsprogram. Den sista effekten som behandlas är om IFRS 2 får till följd att en regleringsform blir mer fördelaktig än en annan.

4.4.1.1 Optionsprogram

Företagen anser inte överlag att de kommer att bli mer restriktiva med att utfärda optionsprogram i framtiden till en följd av införandet av IFRS 2. Boliden finner dock standarden komplicerad, vilket även KPMG håller med om, och detta tror Boliden kan innebära att färre aktierelaterade ersättningar används i fortsättningen, men detta är en avvikande synpunkt. Eftersom optionsprogram enligt företagen har kommit att bli ett viktigt incitamentsverktyg för att locka till sig kvalificerad personal och ha möjlighet att bemanna sig på ett önskvärt sätt, kan detta vara ett motiv till varför de även fortsättningsvis, i lika stor utsträckning, kommer att nyttja denna typ av program. Hasset och Wallison (2004) ger uttryck för det finns stora fördelar med optioner som incitament och författarna är rädda för att företagen kommer att bli mer restriktiva med denna form av ersättning om kostnadsföring blir ett krav.¹¹¹ Utifrån vad fallföretagen gett sken av verkar det inte som om författarnas oro är befogad, antalet optionsprogram kommer enligt företagen att bestå. Hasset och Wallison (2004) nämner att fördelen med optionsprogram är möjligheten att hålla nere den vanliga lönen då de anställda får optioner. Incitamentsprogram kan alltså enligt dem delvis vara ett substitut för normal lön.¹¹² Anoto Group verkar också vara av den åsikten då de använt sig av optionsprogram för att kunna sänka lönekostnaderna. Bodie, Kaplan och Merton (2003) ser dock risken med denna inställning, hela personalkostnaden redovisas inte om optionskostnaderna inte förs över resultaträkningen och jämförelsen mellan företag försämras. Varken Anoto Group eller de andra företagen instämmer i Hasset och Wallisons oro över att kostnadsföring kan medföra konsekvenser som gör det mindre lämpligt för företagen att utfärda optionsprogram. De anser inte att den negativa resultateffekten är ett bekymmer för dem, vilket kan vara en ytterligare orsak till att de inte finner det nödvändigt att bli mer restriktiva i användningen av aktierelaterad ersättning. Revisionsbyråerna har i frågan om företagens återhållsamhet av optionsprogram fört samma resonemang som fallföretagen och tror att den nya standarden inte kommer att leda till några förändringar, men lämnar ändå en öppning för att det skulle kunna vara en tänkbar effekt.

¹¹¹ Hasset, Kevin & Wallison, Peter, *A Troubling Requirement* (2004)

¹¹² Ibid

4.4.1.2 Kostnadspåverkan

Företagen uttrycker inte någon djupare oro över kostnadseffekterna, bara Gambro nämner att de anser att kostnadsfluktuationerna som uppstår vid de säkringsåtgärder som görs kan skapa problem. Revisionsbyrån KPMG tar upp ett problem som företagen själva inte fokuserat på, successiv vesting. KPMG tror att företagen kommer att sträva efter att utforma optionsprogram som jämnar ut kostnaderna över tiden. Gambro har nämnt att de inte vill ha fluktuerande kostnader, men anledningen till att inget av de andra företagen ser detta som ett hinder vid utfärdande av optioner kan vara att de inte har eller anser sig ha stora kostnader för aktierelaterade ersättningar. Andra orsaker kan möjligtvis vara om de inte har optionsprogram som skapar en ojämn kostnadsfördelning eller att de helt enkelt inte uppmärksammat problemet. Det faktum att redovisningsteorin förespråkar att kostnader ska matchas med de intäkter de genererar under en period medför att ersättning till arbetstagare bör redovisas under intjänandeperioden. Kostnaden uppstår ju enligt definitionen när varan eller tjänsten förbrukas.¹¹³ Även Bodie, Kaplan och Merton (2003) anser att det bästa alternativet är att optionskostnaden fördelas linjärt över intjäningsperioden.¹¹⁴ Detta sätt att redovisa får till följd att de optionsprogram som innebär successiv vesting följaktligen skapar en ojämn kostnadsbild över löptiden. Trots att de fallföretag som undersökts inte nämner detta specifika fall så kan det ändå vara så som KPMG menar, att de företag som idag använder sig av denna typ av optionsprogram, i framtiden kommer att utfärda program som ger en jämnare resultatpåverkan. Denna påverkan på utformningen av incitamentsprogram är i så fall en direkt följd av kravet på kostnadsföring som IFRS 2 för med sig. En revisionsbyrå har alltså tagit upp en effekt som majoriteten av fallföretagen inte nämnt men då revisionsbyrån har kontakt med ett stort antal företag kan det finnas substans i deras påstående att utjämning av kostnader blir en trolig konsekvens.

4.4.1.3 Regleringsform

Enligt AAA så innebär åtskillnaden mellan egetkapitalbaserade och kontantbaserade program att företagen kommer att anpassa sitt beteende till det som är mest fördelaktigt för dem. De tror att företagens strategier vid utformningen av nya optionsprogram påverkas av de olika reglerna och att de kommer att välja den form som ger de mest önskvärda effekterna för företaget.¹¹⁵ Gambro nämner att de kan komma att förändra sin strategi och i fortsättningen sträva efter att utfärda egetkapitalbaserade istället för de idag dominerande kontantbaserade. Detta talar för

¹¹³ Hendriksen, Eldon & Van Breda, Michael, *Accounting theory* (1991) s.369

¹¹⁴ Bodie, Zvi et al *For the Last Time: Stock Options are an Expense* (2003)

¹¹⁵ Maines, Lauren A. et al *Evaluation of the IASB's Proposed Accounting and Disclosure Requirements for Share-Based Payment* (2004)

att AAAs föräring kan vara riktig. Även revisionsbyrån KPMG anar att en omställning mot att användningen av egetkapitalbaserade program blir mer omfattande och prefereras av företagen framför de program som regleras med kontanter. KPMG påtalar att i egetkapitalreglerade program är den maximala kostnaden känd redan från början. Att de andra företagen inte nämnt en sådan utveckling kan bero på att det finns en kunskapslucka om hur optionsprogrammets effekter påverkar redovisningen, på grund av att IFRS 2 är en ny standard. De kan inte peka ut specifika förändringar i valet av regleringsform men kan ändå tänka sig att det kan finnas faktorer som påverkar. Det faktum att alla företag inte tänkt igenom denna fråga kan begränsa de misstankar AAA har om att företagen kommer att handla i egenintresse och låta den nya standarden påverka vilken typ av optionsprogram som nyttjas. Det finns alltså indikationer som talar för AAAs utlåtande och de som tillbakavisar det. Deloitte&Touche framhäver att IFRS 2 är neutral till olika typer av incitamentsprogram och betonar inte den effekt AAA framhåller. Det finns i denna fråga inga skiljelinjer mellan företag och revisionsbyråer, en revisionsbyrå och ett företag framhäver denna påverkan på regleringsformen, att egetkapitalbaserade optionsprogram kommer att föredras i fortsättningen.

Kostnadsföringen ger upphov till vissa effekter på utformningen av optionsprogram i företagen. För att förstå hur företagen resonerar ges nedan en bild av respondenternas reflektioner angående IFRS 2.

4.5 Respondenternas reflektioner över IFRS 2

De undersökta företagen är i stort positiva till IFRS 2, några avvikelser från detta finns dock. Boliden anser att den nya standarden är så pass invecklad att de positiva effekterna överskuggas av den mängd resurser som måste läggas på att följa den. Anoto Group vill inte se att kostnadsföringen går över resultaträkningen, då de anser att det inte är en kostnad för företaget, utan en kostnad för aktieägarna. Tre av fyra företag anser att informationen i de finansiella rapporterna blir bättre och två av dem har redan lämnat denna information frivilligt sedan 2003. I Active Biotech anser respondenten att informationen kan bli lite svåröverskådlig. De anser dock att det är bra att företagets egentliga personalkostnader åskådliggörs på ett tydligare sätt.

Det är bara ett av företagen som inte anser det viktigt för dem att redovisningen är likformig internationellt. De andra anser att det är av stor vikt att de kan konkurrera på liknande villkor som utländska bolag. Gambro ser helst att samma regler gäller inte bara i Europa utan även i resten av världen.

Revisionsbyråerna anser att IFRS 2 bidrar till en positiv utveckling inom externredovisningen. Deras åsikter om vilka de positiva aspekterna är skiljer sig däremot lite från varandra. KPMG anser att standarden är bra för jämförelser mellan företag. De ökade upplysningskraven leder till ökad transparens i företaget, så att tidigare oklarheter som gjorde värderingen svår att följa rättas ut. Det blir därför lättare att utläsa ur årsredovisningen vilka belopp de aktierelaterade ersättningarna uppgår till. Deloitte&Touche ser däremot att IFRS 2 leder till ett insiktsfullare resonerande kring optionsprogrammen. De ser också en kvalitetshöjning av informationen i de finansiella rapporterna. Båda revisionsbyråerna ser nackdelar i utformningen av standarden, där komplicerade och invecklade regler gör det svårt för företagen att följa standarden. Svårigheten i att sätta sig in i standarden leder till att företagen måste lägga ner mycket resurser på att följa reglerna.

4.5.1 Slutsatser kring respondenternas reflektioner över IFRS 2

För att bedöma huruvida IFRS 2 ökar kvaliteten på redovisningen i företagen skall vi främst använda oss av föreställningsramen och dess kvalitativa egenskaper och försöka koppla den till företagens åsikter om standarden.

4.5.1.1 Begriplighet

Ett av företagen i vår undersökning anmärkte på att standarden leder till stora informationsmängder. Detta menade de försvårar för läsaren av de finansiella rapporterna att fullt ut förstå innebörden av programmen. I begriplighetskriteriet sägs dock att läsaren skall förutsättas vara kunnig inom området. Revisionsbyråerna påpekade att de ökade upplysningskraven gjorde det lättare att följa hur företagen gjort sina värderingar, vilket därmed skulle leda till ökad begriplighet. Den slutsats vi kan dra av detta är att för en läsare med god kunskap om IFRS 2 och optionsvärdering, leder den ökade informationsmängden till ökad förståelse och bättre begriplighet.

4.5.1.2 Relevans

En majoritet av de intervjuade företagen anser att informationen som skall lämnas är relevant. Detta åskådliggörs av att två av dem redan innan standarden trädde i kraft frivilligt lämnade dessa upplysningar i sin årsredovisning. Ett förtydligande av företagets egentliga personalkostnader, vilket Active Biotech anser att standarden leder till, ger externa intressenter en bättre överblick över företagets sammanlagda kostnader och deras finansiella ställning. Informationen underlättar enligt revisionsbyråerna till jämförelser mellan företag och leder till att företagen får ett sundare ekonomiskt tänkande kring användandet av optionsprogram. Deras och företagets uttalande leder till en slutsats att informationen har en inverkan på

beslutsfattandet, både för företagen och för externa intressenter och informationen kan således sägas vara relevant.

4.5.1.3 Tillförlitlighet

För att kravet på tillförlitlighet skall uppfyllas måste informationen ge en korrekt bild, vara verifierbar och objektiv. Företagen har enligt revisionsbyråerna inte alltid den kunskap som krävs för att avgöra om de beräkningarna som görs i samband med värderingen är riktiga. Detta både om de genomför beräkningarna själva eller om en extern part sköter det åt dem. Detta är dock en fråga som kan komma att försvinna med tiden då företagen lär sig använda standarden och osäkerheten minskar. Enligt Deloitte&Touche och KPMG finns vid alla värderingar en viss grad av subjektivitet, men denna kan inte anses vara högre eller lägre här och bör inte ha någon påverkan på tillförlitlighetskravet. Avsaknaden av en tillfredställande värderingsmetod, som har påpekats av Hasset och Wallison (2004), är en annan sak som minskar tillförlitligheten i redovisningen. Informationen som lämnas kan komma att vara behäftad med fel då värderingsmodellerna som används inte är utvecklade för att värdera personaloptioner. Detta är en åsikt som även EFRAG och Deloitte&Touche delar. Hasset och Wallison (2004) menar vidare att eftersom företagen får välja värderingsmodell kommer de att byta modell när nya bättre modeller tas fram. Detta argument läggs fram som kritik mot jämförbarheten, men vi anser att det kan användas för att styrka tillförlitligheten. Genom att byta till modeller som anses vara bättre när dessa kommer ökar tillförlitligheten i värderingarna, vilket kan vara lämpligt då empirin indikerar att användningen av Black-Scholes är utbredd.

4.5.1.4 Jämförbarhet

Jämförbarheten mellan företag ökar enligt EFRAG då all ersättning till personal tas med i årsredovisningen. I detta instämmer de revisionsbyråer vi intervjuat. Företag som har extensiva optionsprogram skulle, om de inte behövde redovisa dessa som en kostnad, få ett mycket bättre resultat än företag med andra ersättningsformer. Företagen instämmer också i denna åsikt. För majoriteten av företagen innebär standarden också att jämförbarheten med företag utomlands blir bättre när länderna får samma regler. Hasset och Wallison (2004) menar dock att jämförbarheten minskar vid kostnadsföring. Motiven till denna åsikt är att eftersom företagen fritt får välja optionsvärderingsmodell kommer företag som använder olika värderingsmodeller att få olika kostnadspåverkan. Detta argument anser vi vara svagt då det i vår undersökning framkommit att företagen i mycket stor utsträckning använder sig av Black-Scholes modellen vid värdering av optionsprogrammen.

De två argumenten om jämförbarhet behandlar två olika situationer. Den första behandlar jämförbarhet mellan företag som använder optionsprogram och företag

som inte gör det. I denna situation kan vi dra slutsatsen att jämförbarheten kommer att öka, den faktorn som inverkar negativt på denna egenskap, det vill säga valfriheten av värderingsmodell, har i praxis inte så stor betydelse. Den andra situationen behandlar jämförbarheten mellan företag som använder optionsprogram. I detta visar empirin tydligt att parterna anser att jämförbarheten ökar. Av detta drar vi slutsatsen att den totala jämförbarheten ökar med kostnadsföring av aktierelaterad ersättning.

4.5.1.5 Rättvisande bild

Även om Boliden är positiva till kostnadsföringen anser de inte att standarden ger en rättvisande bild. Inte heller Anoto Group ser IFRS 2 som helt ”klockren”. De anser att standarden leder till en mer rättvisande bild än tidigare, men de skulle istället för en kostnadsföring över resultaträkningen vilja se upplysningar om utspädningseffekter för aktieägarna. Optionsprogrammen anses av Anoto Group inte vara en kostnad för företaget utan istället en kostnad för aktieägarna, genom just utspädning av deras aktiekapital. Detta instämmer även Hasset och Wallison (2004) i. FASBs definition av kostnad är svårtolkad men Hendriksen och Van Breda (1991) anser dock att även ett utflöde av egetkapitalinstrument innebär en kostnad för företagen. Även om två respondenter anser att standarden inte i alla delar medför en mer rättvisande bild så indikerar svaren från majoriteten av de tillfrågade att så ändå är fallet. De anser att de ökade upplysningskraven leder till att de finansiella rapporterna får en bättre helhetsbild. Det empiriska materialet ger goda indikationer på att de olika aktörerna anser att den nya standarden bidrar till en mer rättvisande redovisning.

4.6 Kapitelavslutning

I detta kapitel har vi presenterat empirin för att sedan diskutera den utifrån fyra temaområden. I det första temaområdet behandlades företagens kunskap, förberedelse och implementering av IFRS 2. Det andra området berörde värderingen av optionsprogram med avseende på värderingsmodellens parametrar och lämplighet. Påverkan på optionsprogram är det tredje temaområdet där den nya standardens inverkan på företagens användning av optionsprogram diskuterats. Det sista området behandlade allmänna reflektioner över IFRS 2. I nästa kapitel besvaras forskningsfrågorna utifrån diskussionen kring empirin samt reflekteras över studiens slutsatser. Ett teoretiskt bidrag kommer att lämnas samt ges förslag till fortsatt forskning.

5. SLUTDISKUSSION

I detta kapitel behandlas de slutsatser som kapitel fyra gett upphov till. En återkoppling till syftet uppnås genom att forskningsfrågorna besvaras och de resultat som erhållits förklaras i uppsatsens teoretiska bidrag. Slutsatserna ger vidare upphov till reflektioner och förslag ges till fortsatta studier.

5.1 Inledning

Den diskussion som förts i kapitel fyra skapar ett behov av en koppling mellan denna och uppsatsens syfte. De forskningsfrågor som ställts upp fungerar som ett verktyg för att genomföra denna återkoppling. Genom att besvara forskningsfrågorna kan våra slutsatser klargöra uppsatsens syfte. För att förklara mönstret av de uppfattningar empirin bidragit med och de slutsatser som därav dragits, ges ett teoretiskt bidrag. Detta ska förhoppningsvis ge en bild av hur den åsiktsbildning som ligger till grund i ämnesområdet skapats. En reflektion över studiens slutsatser görs även i detta kapitel. Där beaktas de brister som kan finnas i undersökningen och vad som kunde ha gjorts annorlunda. Slutdiskussionen avslutas med förslag till fortsatta studier då undersökningen gett upphov till fler ämnesrelaterade frågor som kan vara relevanta att undersöka.

5.2 Forskningsfrågorna besvaras

I detta avsnitt besvaras de två forskningsfrågorna vilket utmynnar i att syftet med uppsatsen uppfylls.

1) Vilka problem ger IFRS 2 upphov till i praxis när företagen skall implementera den nya standarden?

Eftersom standarden är ny och anses komplicerad så har företagen svårt att tillgodogöra sig all information som behövs vid implementeringen av IFRS 2. I vår undersökning har vi identifierat tre möjliga kunskapsluckor i företagen. Den första av dessa är de effekter som valet av regleringsform medför, detta kan innebära att företagen ej väljer det mest fördelaktiga alternativet. Den andra kunskapsluckan berör svårigheten att klassificera optionsprogram, då det genom avtal kan finnas tvetydigheter i vilken regleringsform som avses. Företagen verkar inte vara medvetna om detta klassificeringsproblem och vilka följder som detta kan ge upphov till. Om programmen klassificeras felaktigt leder det till att de redovisas på fel sätt, vilket leder till en missvisande bild. För läsaren av de finansiella rapporterna blir informationen mindre tillförlitlig och jämförbarheten minskar. Det sista området gäller de kostnadseffekter som successiv vesting ger upphov till, det vill säga en ansamling av kostnader i början av optionsprogrammets löptid. Om det är en faktor som

företagen ej är medvetna om och därför inte beaktar vid utformning av optionsprogram, så kan detta leda till ofördelaktiga kostnadsfluktuationer. Detta är tre områden som revisionsbyråerna har identifierat och om företagen inte är medvetna om dessa kan det innebära problem då företagen kan komma att fatta mindre fördelaktiga beslut.

Standarden IFRS 2 har medfört att företagen är nödgade att uppskatta optionernas verkliga värde. När företagen skall genomföra dessa beräkningar så krävs att ett antal parametrar i en värderingsmodell uppskattas. Här finns risken att misstag begås, såväl avsiktliga som oavsiktliga. Vi har dock dragit slutsatsen att de avsiktliga misstagen begränsas på grund av två faktorer, upplysningskraven och användandet av extern part. Den första faktorn är applicerbar på alla företag då den består av de omfattande upplysningskrav som standarden kräver. Den andra faktorn påverkar inte alla företag då den innebär att de som överlåter beräkningsarbetet till en extern part, kan undvika att avsiktliga misstag begås. Detta eftersom denna part saknar incitament att manipulera parametrarna. I praxis verkar de medvetna misstagen reduceras då studiens resultat tyder på att det är vanligt att företagen använder sig av extern part. Vad gäller de icke medvetna misstagen så har vi funnit att tillförlitligheten kan påverkas negativt av dessa, då det kan förekomma sådana misstag när beräkningarna sker internt, men även då de sker externt.

Företagen har givits möjlighet att välja vilken värderingsmodell som de önskar, så länge de uppfyller de krav som ställs i standarden. Black-Scholes utbredda användande väcker frågan om det verkliga värdet uppskattats korrekt eftersom modellen ej är anpassad för personaloptioner. I praxis verkar detta val dock inte ha väckt någon debatt. Om valet skett på grundval av till exempel dess enkelhet eller dess frekventa användning av andra aktörer, så kan tillförlitligheten påverkas negativt. Detta om det verkliga värdet hade kunnat uppskattats mer korrekt med en alternativ modell. Att valet oftast verkar falla på denna modell gynnar dock jämförbarhetskriteriet.

2) Vilka konsekvenser och effekter ger standarden upphov till för svenska börsnoterade företag?

Huruvida kostnadsföringen, som IFRS 2 ger upphov till, får effekter på företagets strategi när det gäller att utfärda optionsprogram är en intressant fråga då denna form av ersättning av många anses vara en viktig faktor i företagets personalpolitik. Flera aspekter, av påverkan på omfattning och utformning av aktierelaterade ersättningar, har diskuterats och ett par effekter kan urskönjas tydligare än andra. Att företagen skulle bli mer restriktiva med att utfärda optionsprogram till följd av en kostnadsföring framträder inte i empirin. En anledning till detta kan vara att företagen anser att denna typ av incitamentsprogram är fördelaktig när det gäller förmågan att attrahera och motivera sin personal. En möjlig effekt är att företagen i

och med en kostnadsföring av personaloptioner kommer att försöka jämna ut dessa kostnader genom att ändra utformningen av sina optionsprogram. Om denna konsekvens kommer att bli påtaglig i företagets framtida strategi beror på om företagen upplever att kostnadsfluktuationer är ett problem och om de anser att kostnaderna är väsentliga. Som det ser ut i dagsläget influeras inte beslutsfattandet av denna faktor. En tydligare tendens till förändring av strategi träder fram när det gäller den nya standardens påverkan på valet av regleringsform. De optionsprogram som regleras med eget kapital verkar föredras framför kontantbaserade program, vilket kan leda till att företagen med anledning av IFRS 2 i större utsträckning kommer att använda sig av eget kapitalreglerade personaloptioner.

IFRS 2 får också konsekvenser på den finansiella informationen i redovisningen. De utökade upplysningskraven samt kostnadsföringen gör det lättare att följa hur företagen har värderat sina optionsprogram, och vilka antaganden de gjort. För användaren blir den ökade informationsmängden således ett verktyg för att förstå de ekonomiska konsekvenserna bättre. Risken finns dock att den ökade informationsmängden blir svåröverskådlig. Vad gäller relevansen kan standarden leda till ett mer genomtänkt användande av optionsprogram, vilket gör informationen relevant för det interna beslutsfattandet. En ytterligare konsekvens för relevansen är att externa intressenter kan skapa sig en bild av företaget i syfte att fatta investeringsbeslut. Dessutom ökar möjligheten till jämförelse mellan företag. Företag som använder optionsprogram kommer med en kostnadsföring av dessa, att bedömas mer likt ett företag som betalar marknadslöner. Standarden leder därmed till en mer rättvisande bild, då hänsyn tas till företagets alla personalkostnader och det blir lättare att jämföra företag. Kostnadsföring av optionsprogram kräver att en värdering till verkligt värde görs, eftersom den mest frekvent använda modellen ej är anpassad för att värdera personaloptioner så kan tillförlitligheten påverkas negativt.

Syftet med uppsatsen har uppfyllts genom att besvara dessa två forskningsfrågor. Via dessa har vi utrett de effekter och konsekvenser som standarden gett upphov till i svenska börsnoterade företag, samt vilka aspekter som måste beaktas vid implementeringen av IFRS 2. De resultat som det empiriska materialet givit oss kan förklaras med Latours och Woolgars (1986) resonemang angående hur vetenskapliga fakta konstrueras. I nästa avsnitt skall vi med hjälp av deras teori förklara vår studies resultat.

5.3 Teoretiskt bidrag

Den teori som Latour och Woolgar (1986) har lagt fram om hur vetenskapliga fakta konstrueras, presenterades i litteraturgenomgången och kommer att användas för att lämna ett teoretiskt bidrag. De argument som förts fram i den internationella debatten befinner sig i olika stadier i konstruktionsprocessen. Såväl de positiva som

negativa argument som framförts mot kostnadsföring av optionsprogram har återfunnits i den empiri som denna studie gett upphov till. Beroende på olika faktorer som till exempel citation och referering så kan dessa argument ha fått olika status.¹¹⁶

Ett argument, som är positivt till kostnadsföring av personaloptioner, är att jämförelsemöjligheterna ökar, detta påstående har vunnit mark hos majoriteten av de undersökta respondenterna. Kritik som finns vad gäller att optionerna inte innebär en kostnad för företaget utan snarare aktieägarna, har svag ställning i de undersökta företagen, dock har det påtalats av en respondent. Motargumentet är att redovisningen, om endast notupplysning används, bortser från en del av personalkostnaden på grund av att aktier används som betalningsmedel. Empirin i denna undersökning indikerar att kostnadsföring av personaloptioner har en högre status än information i noter om optionsprogrammen. I debatten har det även framkommit kritik mot att värderingsmodeller som finns tillgängliga för att uppskatta det verkliga värdet på personaloptioner, ej är tillförlitliga på grund av olika faktorer. Detta tillbakavisas av förespråkarna med att det är bättre med en ungefärlig uppskattning än att ignorera en del av personalkostnaden. Genom att krafter verkar för att påståenden skall anta faktaliknande status förflyttas de i kontinuumet. I de undersökta företagen har uppfattningen om värderingsmodellens lämplighet ej nämnts vilket kan innebära att om det senare argumentet fått en faktaliknande status, så kan ett implicit antagande finnas om att en uppskattning med Black-Scholes är bättre än att inte kostnadsföra alls. Kritikerna hävdar att användningen av optionsprogram kommer att minska vilket innebär att företagen går miste om ett värdefullt verktyg för att motivera sin personal. Detta påstående har inte fått något genomslag i vår undersökning. Vilket indikerar att kritikernas argument inte har blivit accepterade som fakta enligt Latour och Woolgars teori.

Ämnesområdets aktualitet kan innebära att etablerade sanningar ännu inte skapats och att omsvängningar kan ske då alla argument inte har stabiliserats ännu. Eftersom kostnadsföring av optionsprogram har accepterats av IASB och troligen kommer att införas även av FASB, så har den positiva synen på kostnadsföring vunnit i trovärdighet. Detta talar för att IASBs syn på saken accepteras av företagen och därmed kan etableras som fakta. I USA pågår dock debatten och ännu är valet av hur optionsprogram skall redovisas inte avgjort. I vissa frågor har vi funnit skillnader i resonemanget hos företag respektive revisionsbyråer. Detta kan bero på att de har haft olika informationskällor och att argument vägt in olika mycket i parternas uppfattning. Revisionsbyråerna måste hålla sig uppdaterade och tar därför kontinuerligt del av ny information, vilket medför att de i ett tidigt skede får en viktig roll i åsiktsbildningen. Eftersom företagen använder sig av revisorer som kunskapskälla påverkas de i sin tur av revisionsbyråernas uppfattning. Då det finns

¹¹⁶ Latour, Bruno & Woolgar, Steve *Laboratory Life: The construction of Scientific Facts* (1986) s.86

olika åsikter om kostnadsföring samt att debatten fortfarande är inne i ett aktivt skede kan ingen sidas påståenden ännu sägas ha nått faktastatus.

5.4 Reflektioner över studiens slutsatser

I uppsatsens slutskede har möjlighet funnits att reflektera över dess slutsatser. På vissa områden finns det brister som ej kunnat täckas upp för i metoden. Dessa brister består av sådant som vi ej var medvetna om när uppsatsarbetet startade.

När det gäller intervjuerna så var intentionen att använda framförallt personliga intervjuer, detta har dock ej alltid varit möjligt att genomföra. Då vissa av fallföretagens huvudkontor är belägna på sådana avstånd har andra kommunikationsmedel varit nödvändiga att nyttjas, därför har inte önskad intervjuteknik alltid varit uppnåbar. Med den erfarenhet vi nu har av intervjumetoder så hade vi i större utsträckning försökt att undvika e-post korrespondens och istället substituerat personliga intervjuer med i första hand telefonintervjuer. Enligt vår uppfattning har telefonintervjuer i vårt fall utgjort ett fullgott substitut och har uppnått samma kvalitet som de personliga intervjuerna. De intervjuer som förts via e-post har givit relevanta svar men dock varit mindre utförliga vilket vi anser är en nackdel med tanke på att den öppna metod som använts.

Den öppna metoden vi valt att använda oss av har ibland frångåtts då respondenten ej kunnat svara på frågan. Eftersom den öppna metoden innebär att intervjuaren ej skall ha förutfattade meningar om vilka svar frågorna skall ge, så har den nyss nämnda situationen medfört att denna ansats ej alltid kunnat upprätthållas. När så har skett kan detta ha givit upphov till en intervjuareffekt vilket påverkat utfallet. Detta hade eventuellt kunnat undvikas genom att använda mer välformulerade intervjufrågor. En semistrukturerad intervjuteknik anser vi ändock är den rätta metoden för att uppfylla syftet med uppsatsen. Den förändring som skulle varit lämplig hade varit framförallt att, inom vissa ämnesområden, ställa mer specifika frågor.

Studien har genomförts med fyra fallföretag och två revisionsbyråer, vilket naturligtvis gör det omöjligt att generalisera utifrån de resultat som vi fått fram, detta har dock aldrig varit syftet med uppsatsen. Våra respondenter representerar endast sig själva och vår avsikt är inte att generalisera utifrån dessa utan snarare att fördjupa kunskapen om den problematik som införandet av den nya standarden innebär för företagen i redovisningen av personaloptioner. De slutsatser som dragits utifrån den insamlade empirin är ämnade att besvara våra forskningsfrågor och därigenom uppfylla studiens syfte. Studiens karaktär är dock sådan att den ger upphov till nya

frågor som ej ryms inom ramen för vad denna uppsats skall behandla, dessa områden kommer att redogöras för i följande avsnitt där förslag till fortsatt forskning ges.

5.5 Förslag till fortsatt forskning

Denna studie har besvarat våra forskningsfrågor men gett upphov till flera nya frågor inom området. Eftersom vi i denna uppsats studerat en förändringsprocess bidrar även detta till att nya frågor löpande blir av intresse att studera.

Värderingen av optioner till verkligt värde är ett av de områden som väckt många nya frågor under arbetsgången. Det faktum att majoriteten av fallföretagen har begagnat sig av en extern part ger upphov till frågor om orsakerna till detta, vissa svar från respondenterna har indikerat att det är komplicerade beräkningar som företagen ej klarar själva samt att beräkningarna på detta sätt blir säkrare. Vilka de bakomliggande orsakerna är till att Black-Scholes dominerar i valet av optionsvärderingsmodell har inte framkommit i denna studie samt vilken inverkan de externa parter som använts har haft på valet av värderingsmodell. Detta är några av de frågor angående värdering av optioner till verkligt värde som vår studie gett upphov till.

Då företagen befinner sig i konverteringen till IFRS så är det möjligt att vissa problem ännu ej upptäckts och att beteendet kommer att påverkas ytterligare i framtiden. Den fortsatta forskningen på området skulle kunna behandla mer specifika frågor angående hur upplägget skulle kunna komma att förändras på grund av den nya standarden och vilka motiv som skulle kunna ligga till grund för detta. Två möjliga förändringar av upplägg har kommit till vår kännedom. På grund av skillnaden i redovisning beroende på om programmen regleras via egetkapitalinstrument eller kontant så kan detta komma att influera företagens beslut. I denna studie har en sådan tendens visat sig och eventuellt kan denna komma att förstärkas. Även problemet som successiv vesting medför är relevant att forska vidare på trots att fallföretagen ej reflekterat över detta problem.

Studiens resultat har indikerat att företagen inte ser kostnadsföringen som ett hinder i dess framtida användning som ersättningsform och incitamentsverktyg. Omfattningen och antalet optionsprogram kommer enligt majoriteten av respondenterna ej att påverkas av den nya standardens krav på kostnadsföring i deras företag. Om detta fortfarande är fallet när standarden har satt sig, går ännu inte att uttala sig om, genom en ytterligare mer omfattande studie på detta område skulle ett sådant mönster kunna upptäckas. Detta är frågor som denna studie ej kunnat besvara, där det krävs ytterligare fördjupning.

KÄLLFÖRTECKNING

Publicerade källor

- Andersen, Ib (1998) Den uppenbara verkligheten - val av samhällsvetenskaplig metod Studentlitteratur
- Arnold, Glen (2002) *Corporate Financial Management* Prentice Hall. Andra upplagan
- Artsberg, Kristina (2003) *Redovisningsteori-policy och -praxis* Liber ekonomi. 1:a upplagan
- Belkaoui, Ahmed (1985) *Accounting Theory* Harcourt Brace Jovanovich. 2:a upplagan
- Bergström, Johanna & Dahlman, Petra (2003) "Kostnadsföring av optionsprogrammen studie av dess lämplighet och konsekvenser" *Magisteruppsats Umeå universitet 2003*
- Bergström, Johanna & Dahlman, Petra & Nilsson, Stellan (2004) "Kostnadsföring av optionsprogram: Vad kan de resultatmässiga konsekvenserna bli?" *Balans nr 1 2004*
- Black, Fischer & Scholes, Myron (1973) "The pricing of options and corporate liabilities" *Journal of Political Economy Vol. 81, No. 3, May/June, 1973*
- Black, John (1990) "Problems in International Accounting Harmonisation" *Management Accounting Vol. 68, No.2 1990*
- Bodie, Zvi & Kaplan, Robert & Merton, Robert (2003) "For the last time: stock options are an expense" *Harvard business review, mars 2003*
- Bryman, Alan & Bell, Emma (2003) *Business Research Methods* Oxford University Press
- Elgquist, Ulf & Åkerberg, Niklas & Öjerhed, Niclas (2004) "IFRS 2 och enskilda aktieägare- En studie om aktierelaterade ersättning" *Magisteruppsats Handelshögskolan vid Göteborgs universitet 2004*
- Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim-Paul, Finn (1997) *Att utreda och forska* Liber ekonomi
- Fama, Eugene F (1970) "Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work" *Journal of Finance Vol. 25, 1970*
- FARs samlingsvolym 2004 del 1, FAR förlag AB
- Hendriksen, Eldon S. & Van Breda, Michael F (1991) *Accounting Theory* Irwin. 5:e Upplagan
- Jacobsen, Dag Ingvar (2002) *Vad hur och varför?: om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen* Studentlitteratur
- Johansson, Niklas (2002) "Företagsskandalerna: Optionshysteri roten till den onda" *Veckans affärer 12 augusti 2002*

- Jönsson Lundmark, Birgitta (2004) "Övergången till IFRS-EU vill också ha ett ord med i laget" *Balans nr 6-7 2004*
- Kam, Vernon (1990) *Accounting theory* Wiley
- Kim, Kenneth A & Nofsinger, John R (2004) *Corporate Governance* Pearson Education. Första upplagan
- Latour, Bruno & Woolgar, Steve (1986) *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts* Princeton University Press. 2:a upplagan
- Lex Notes (2005) "IFRS" *Financial Times 11 april 2005*
- Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo (1999) *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer* Studentlitteratur
- Maines, Lauren A & Bartov, Eli & Beatty, Anne L et al. (2004) "Evaluation of the IASB's Proposed Accounting and Disclosure Requirements for Share-Based Payment" *Accounting Horizons mars 2004*
- Persson, Anna & Borluf, Fredrik & Lind, Henrik (2004) "IFRS 2005 Ur ett svenskt börsnoterat företags perspektiv" *Magisteruppsats Lunds universitet VT 2004*
- Rundfelt, Rolf (2004) "Personaloptionerna och världens undergång" *Balans nr 12 2004*
- Rundfelt, Rolf (2004) "EU och diskussionerna kring IAS 39" *Balans nr 8-9 2004*
- Skarin, Ulf (2004) "Toppchefernas optioner-direktörernas dolda miljard-serättningar" *Veckans affärer 19 januari 2004*
- Townley, Barbara & Cooper, David J & Oakes, Leslie (2003) "Performance Measures and the Rationalization of Organizations" *Organization Studies 24(7) September 2003*
- Wolk Harry I. & Dodd James L. & Tearney Michael G.(2004) *Accounting Theory* South Western
- Young, C.K (1993) "What's the Right Black-Scholes value?" *Financial Executive sep/okt 1993*

Elektroniska källor

Active Biotech:

http://www.activebiotech.com/se/netset/files3/web/P01.m4n?id=604_58574838

Aktiemarknadsnämnden:

<http://www.aktiemarknadsnamnden.se/uttal/200201.htm>

Anoto Group:

<http://www.anotogroup.com/>

http://download.anoto.com/www/arsredovisning/2004/ANOTO2004_sv.pdf

Boliden:

http://vp031.alertir.com/files/press/boliden/Boliden_AR2004_sv.pdf

<http://www.boliden.se>

EFRAG:

<http://www.efrag.org>

Ernst&Young:

[http://www.ey.com/global/download.nsf/Sweden/IFRS_Guide_2/\\$file/Guide%20till%20IFRS%202.pdf](http://www.ey.com/global/download.nsf/Sweden/IFRS_Guide_2/$file/Guide%20till%20IFRS%202.pdf)

EU-kommissionen:

http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/ias/efrag/efrag-2004-04-endorsement-letter_en.pdf

http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/arc/ifrs2/ifrs2_sv.pdf

Gambro:

http://vp020.alertir.com/files/Arsredovisning_2004_SV.pdf

IASB:

http://www.iasb.org/uploaded_files/documents/8_63_ifrs02-sum.pdf

Muntliga källor

Jonsson, Ragnvald, Ansvarig för redovisnings- och beskattningsfrågor i koncernen, Boliden. Skriftligintervju den 26 april 2005

Larsson, Fredrik, Vice President Corporate Accounting, Gambro. Skriftligintervju den 15 april 2005

Nilsson, Sven-Arne, Redovisningsspecialist, Deloitte&Touche. Skriftligintervju den 3 maj 2005

Sundell, Johan, Financial Manager, Anoto Group. Personlig intervju den 21 april 2005

Svensson, Magnus, Redovisningsansvarig, Active Biotech. Personlig intervju den 13 april 2005

Uebel, Karin, Redovisningsspecialist, KPMG. Telefonintervju den 25 april 2005

APPENDIX A

I detta appendix presenteras fallföretagens verksamhetsområden samt den information som finns i årsredovisningen för år 2004 angående optionsprogram till personal.

Active Biotech

Active Biotech AB är ett bioteknikföretag som utvecklar läkemedel. Företaget fokuserar på behandling av sjukdomar inom autoimmunitet/inflammation och cancer. Under året har företaget tecknat ett partnersavtal med Teva Pharmaceutical Industries som ska vidareutveckla företagets produkter. Active Biotech har valt att fokusera på de utvecklingsprojekt som ligger långt framme och har nyligen valt att upphöra med ytterligare upptäcktsforskning för att minska kostnaderna. De är noterade på Stockholms Fondbörs O-lista under Attract 40. Nettoomsättningen år 2004 var 69 724 tkr med ett resultat på -174 228 tkr. Företaget har upp mot 90 anställda varav ca 75 arbetar med forskning och ca 15 med administrativa uppgifter.

För att få medarbetarna att sätta fokus på värdetillväxt i bolaget och även ge dem möjlighet att ta del av denna beslöt bolagsstämman år 2003 att införa ett personaloptionsprogram till samtliga anställda i Active Biotech-koncernen. Erbjudandet gäller rätten att totalt förvärva högst 1000 000 aktier i bolaget. Ett fullt utnyttjande kommer att innebära en utspädningseffekt om 2,9 procent av aktiekapitalet, vilket då kommer att öka med 13 300 000 SEK. Tilldelningen av optioner sker vid tre tillfällen. Serie ett som omfattar 330 000 aktier gavs ut år 2003 och har en lösenkurs på 90,50 SEK/Aktie. Serie två ges ut 2005 och serie tre år 2006 och båda dessa har en lösenkurs på 120 procent av aktiekursen under de fem sista börsdagarna i maj 2005 respektive 2006. Värdet på den första serien uppgår till 7,0 miljoner SEK. Med antagandet om en aktiekurs vid tilldelningstillfället på 38 SEK år 2005 respektive 42 SEK år 2006 beräknas värdet av dessa två bli 10,2 MSEK. År 2004 leder efterlevnaden av IFRS 2 till en negativ resultateffekt på 1,6 MSEK.¹¹⁷

Anoto Group AB

Anoto Group startade under namnet C Technologies 1996 och bildade under 1999 två dotterbolag, WeSpot och Anoto. Under 2002 bytte koncernen namn till Anoto Group. De finns representerade på tre kontinenter och har totalt hundra anställda. Deras huvudkontor ligger i Lund, men de har också kontor i Stockholm, Boston och Tokyo. Företaget tillhandahåller lösningar inom två områden, överföring av handskrivna text på papper till digital media, samt skanning, bearbetning och lagring

¹¹⁷ http://www.activebiotech.com/se/netset/files3/web/P01.m4n?id=604_58574838 2005-04-28

av tryckt text. 1999 lanserade företaget C-Pen, en pennformad textläsare, på svenska marknaden. Anoto Groups teknologi används under senare år av andra företag, däribland Hitachi, Microsoft och Nokia, i liknande produkter för textläsning.¹¹⁸

Koncernen hade under 2004 en omsättning på strax under 150 miljoner. De gick ungefär 110 miljoner i förlust på driften, men detta var en förbättring med drygt 210 miljoner från 2003. Anoto Group är ett utvecklingsföretag och dessa förluster är inte oväntade.¹¹⁹

Anoto Group har två aktiva optionsprogram. Det ena löper fram till den 15 december 2005, och det andra till den 31 maj 2006. Ett tredje program har nyligen löpt ut (den 31 januari 2005). Personaloptionerna är knutna till anställning inom företaget och per 2004-12-31 uppgår dessa bara till 14 % av de utgivna personaloptionerna. Resterande del har återgått till företaget. Fullt utnyttjat skulle optionsprogrammen leda till en utspädningseffekt på 6,7 %. Om hänsyn tas till vilka optioner som är ”in-the-money”, skulle siffran hamna på 3,9 %. Båda dessa siffror är beräknade per den 31 december 2004. Fullt utnyttjande av optionsprogrammen skulle leda till en ökning av Anoto Groups aktiekapital med 280 MSEK.¹²⁰

Boliden

Boliden är ett gruv- och smältverksföretag vars verksamhet är inriktad på de första stegen i bearbetningsprocesserna i metallindustrin. Deras huvudsakliga produktområden är zink och koppar men de är även verksamma inom produktion av bly, guld och silver. Boliden AB, koncernens moderbolag, är noterat på Stockholmsbörsens O-lista ”Attract 40”.¹²¹ Personalstyrkan på Boliden uppgår till 4500 fördelat på tre verksamhetsområden.¹²² Lösenpriset för det program som utfärdats 1999 är 22,28 kronor/aktie. Programmen som utfärdades 2000 och 2001 har lösen pris på 39,19 respektive 4,88 kronor/aktie. Nettoomsättningen år 2004 var 17 928 MSEK med ett resultat på 1055 MSEK.

Boliden har valt att använda sig av de undantagsregler som gäller vid övergången till IFRS 2, dessa medger företaget möjlighet att endast tillämpa standarden för de aktierelaterade ersättningar som tilldelats efter den 7 november 2002 och inte intjänats per den 1 januari 2005.¹²³

¹¹⁸ <http://www.anotogroup.com/> 2005-04-29

¹¹⁹ http://download.anoto.com/www/arsredovisning/2004/ANOTO2004_sv.pdf 2005-04-29

¹²⁰ http://download.anoto.com/www/arsredovisning/2004/ANOTO2004_sv.pdf 2005-04-29

¹²¹ http://vp031.alertir.com/files/press/boliden/Boliden_AR2004_sv.pdf 2005-04-27

¹²² <http://www.boliden.se> 2005-04-29

¹²³ http://vp031.alertir.com/files/press/boliden/Boliden_AR2004_sv.pdf 2005-04-27

Boliden har tre optionsprogram vilka tilldelats under perioden 1999-2001. Det första av dessa intjänas under perioden 2000-2002, det andra under 2001-2003 och det sista 2002-2004. Dessa optioner är ej möjliga att överlåta, vid anställnings upphörande förfaller optionerna om de är ”out-of-the-money” i annat fall måste inlösen ske inom 30 dagar.¹²⁴ Lösenpriset för det program som utfärdats 1999 är 22,28 kronor/aktie. Programmen som utfärdades 2000 och 2001 har lösen pris på 39,19 respektive 4,88 kronor/aktie.

Gambro

Gambro är ett svenskt medicinteknikföretag som grundades i Lind år 1964. Företaget erbjuder produkter och tjänster inom njursjukvård och blodkomponentsteknik till en global marknad. Omsättningen uppgick år 2004 till 26,1 Mdr SEK och aktien är noterad på Stockholms Fondbörs A-lista. Företaget har 21 200 medarbetare i 40-talet länder.

Sedan 1999 har Gambro tilldelat sin ledning personaloptionsprogram. Dessa har en löptid på mellan fem till sju år (de kan dock lösas in tidigare) och lösenpriset är satt till 110 procent av aktiekursen vid tilldelandet. De program som är utgivna år 2004 är även kopplade till företagets resultat före räntor och skatt (EBIT). Vid en ökning av det valutajusterade resultatet med 5 procent jämfört mot föregående år kommer alla optioner delas ut, om målet inte är uppnådda sker en gradvis lägre tilldelning av optioner. Black-Scholes används vid värdering och antagande om en volatilitet på 35 procent och en riskfri ränta på 4,1 har gjorts. Stock Appreciation Rights med en löptid på fem år och en intjäningstid på ett år har tilldelats ledningsfunktioner i USA. Lösenpriset är i detta fall satt till 100 procent av aktiekursen vid tillkomsten av programmet. År 2003 introducerade Gambro aktieprogram för högre chefer och baseras på tilldelande av aktier och är prestationsbaserade. Personaloptionsprogrammen och Stock Appreciation Rights klassificeras som likvidavräknade och aktieprogrammen som klassas som leveransavtal. De likvidavräknade beräknas till marknadsvärde plus sociala avgifter och periodiseras som personalkostnad över intjänandetiden och balanseras som en avsättning. De program som är leveransavtal redovisas som personalkostnad exklusive sociala avgifter och balanseras mot eget kapital. De sociala avgifterna behandlas enligt metoden för likvidavräknade program. Den första januari 2004 redovisas en avsättning på 122 MSEK för SAR och personaloptioner. Aktieprogrammen värderas till 13 MSEK varav 11 MSEK kommer att redovisas mot eget kapital och 2 MSEK, för sociala avgifter, som avsättning. Gambro har i sin årsredovisning deklarerat att en stigande aktiekurs under 2004 lett till en kostnadsökning för personaloptionsprogrammen med 209 MSEK som inte redovisats.¹²⁵

¹²⁴ http://vp031.alertir.com/files/press/boliden/Boliden_AR2004_sv.pdf 2005-04-27

¹²⁵ http://vp020.alertir.com/files/Arsredovisning_2004_SV.pdf 2005-04-28

BILAGA 1

Intervjufrågor till företagen:

1. Vilken typ av aktierelaterade ersättningar använder sig företaget av?
2. Vilka villkor ställs för att få utnyttja optionerna?
3. Hur har Ni förberett Er för att tillämpa IFRS 2? Hur har Ni inhämtat information om IFRS 2?
4. Vilken roll har Era revisorer spelat i anpassningsprocessen?
5. Vad har företaget för inställning/attityd till kostnadsföring av optionsprogram? Vilka fördelar och nackdelar ser ni med IFRS 2?
6. Är det en fördel att alla länder inom EU följer samma regler gällande redovisning av personaloptioner? Har det någon betydelse om USA inför motsvarande standard?
7. Kommer kvaliteten på den finansiella informationen att förändras?
8. Hur tror Ni att kostnadsföringen kommer att påverka Ert företag? Blir det stora skillnader i resultatet? Kommer denna påverkan att skapa problem?
9. Kommer Ni att själva inom företaget arbeta med att värdera optionsprogrammen?
10. Hur kommer Ni att värdera optionsprogrammen? Vilka modeller används?
11. Vilka antaganden måste göras vid värderingen? Kan dessa antaganden skapa osäkerhet i bedömningar av optionsprogrammets värde?
12. Kommer införandet av IFRS 2 att påverka vilken typ av incitamentsprogram som används i Ert företag? På vilket sätt?
13. Kommer den nya standarden leda till att Ni utfärdar färre optionsprogram i framtiden?

14. Om incitamentsprogrammen ändras, kommer det att påverka Er förmåga att attrahera kvalificerad personal, samt behålla befintliga anställda?

15. Har Ni några övriga synpunkter?

BILAGA 2

Intervjufrågor till revisionsbyråerna:

1. Vilken roll har Ni som revisor spelat i anpassningsprocessen?
2. Vad anser Ni om kostnadsföring av optionsprogram?
3. Vad har företagen för inställning/attityd till kostnadsföring av optionsprogram?
4. Vilka fördelar och nackdelar ser ni med IFRS 2?
5. Kommer kvaliteten på den finansiella informationen att förändras?
6. Hur kommer möjligheterna till jämförelse mellan olika företag att förändras?
7. Vilka problem har Ni sett att företagen har med implementeringen?
8. Vilken modell använder företagen för att värdera optionsprogrammen?
9. Värderar företagen sina optionsprogram själva eller söker de hjälp utifrån?
10. Anser Ni att subjektivitet i värderingen kan komma att utgöra problem?
11. Kan antaganden i värderingsmodellen skapa osäkerhet i bedömningar av optionsprogrammets värde?
12. Tror Ni att införandet av IFRS 2 kommer att påverka vilka incitamentsprogram som används i företagen? På vilket sätt?
13. Kan den nya standarden leda till att företagen utfärdar färre optionsprogram i framtiden?